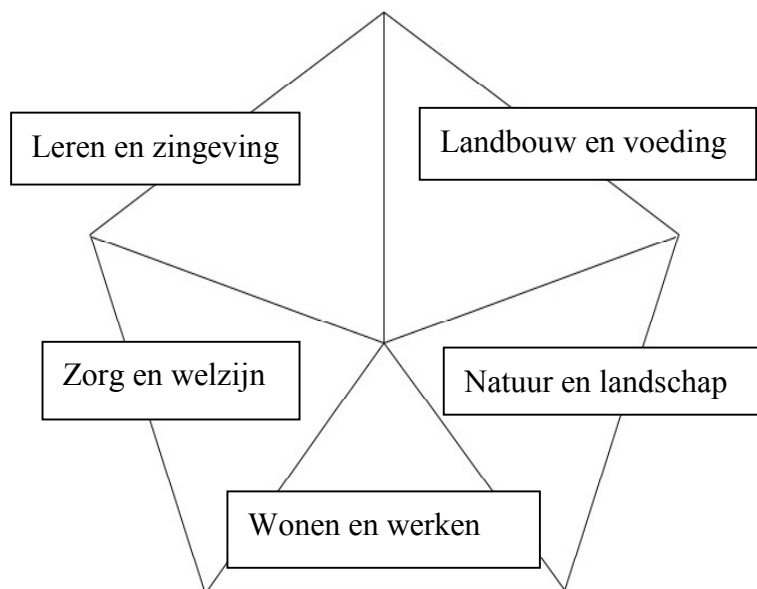

Het Leven in Bedrijf

Een Ontwerp voor een Buurderij

Dit rapport is opgesteld in opdracht van InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster door:
Gerwin Verschuur, Piet de Kroon, Anne Stijkel, Sander Tideman, Hank Monrobey.
De regie en eindredactie waren in handen van Gerwin Verschuur, CLM.

Het rapport is opgesteld in het kader van het Thema 'Transitie Duurzame Landbouw', project "Buurderijen".

InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster
Postbus 19197
3501 DD Utrecht
tel: 070 3785653
internet: <http://www.agro.nl/innovatienetwerk/>

ISBN: 90 – 5059 – 281 - 3

Overname van tekstdelen is toegestaan, mits met bronvermelding
Rapportnr. 05.2.114 (serie achtergrondrapporten),
Utrecht, december 2005

Deze publicatie maakt onderdeel uit van een serie over het onderwerp Buurderijen, ontwerpen voor nieuwe plattelandsondernemingen. Contactpersoon voor dit onderwerp is dr.ir. M.C.H. (Mathieu) Wagemans.

In deze serie zijn verschenen:

- Van Boerderij naar Buurderij, Op zoek naar een nieuwe organisatievorm op het platteland, M. Wagemans – mei 2004 – rapport 04.2.073, ISBN 90-5059-221-X
- Op weg naar een nieuw plattelandsbedrijf, Verslag van een gelijknamige workshop, M. Wagemans – november 2004 – rapport 04.3.044, ISBN 90-5059-242-2
- Van Boerderij naar Buurderij, Creatieve ideeën voor een nieuw plattelandsbedrijf, M. Wagemans – maart 2005 – rapport 05.3.048, ISBN 90-5059-248-1
- Op zoek naar Ontwerpprincipes voor een nieuw Systeem van Verantwoordelijkheden op het Platteland, Een essay over bestuurlijke vernieuwing, M. Wagemans – december 2005 – rapport 05.2.112, ISBN 90-5059-279-1
- Ontwerpen voor Nieuwe Plattelandsbedrijven, een Introductie van twee ontwerpen voor Buurderijen, M.Wagemans – december 2005 – rapport 05.2.113, ISBN 90-5059-286-4
- Het leven in bedrijf – een ontwerp voor een Buurderij, CLM – december 2005 – rapport 05.2.114, ISBN 90-5059-281-3
- Een aandeel in de toekomst van het platteland, een ontwerp voor de Buurderij, Bureau Buiten – december 2005 – rapport 05.2.115, ISBN 90-5059-287-2

Voorwoord

Het zoeken naar innovaties voor de landbouw behoort tot een van de belangrijkste opdrachten van InnovatieNetwerk. Over de vraag hoe de Nederlandse landbouw eruit moet zien, wordt verschillend gedacht. Binnen het Thema Transitie Duurzame Landbouw onderscheidt InnovatieNetwerk meerdere ontwikkelingsrichtingen. Zo wordt gewerkt aan Agroproductieparken, waarbinnen schaalvergroting en duurzaamheid leidende principes zijn. Ook internationalisatie, waarbij de regiefunctie centraal staat, krijgt aandacht. Verder is er de richting van verbreding. Binnen deze richting zijn in de praktijk reeds grote stappen gezet. Veel bedrijven hebben, vaak met succes, gezocht naar neven-takken en die binnen het bedrijf geïntegreerd. Daarbij is sprake van tal van innovaties. Kenmerk is echter dat dergelijke innovaties vaak tot het individuele bedrijf zijn beperkt. Ook bestaan er bij menigeen twijfels over de vraag of de ontwikkeling naar verbreding wel hard genoeg gaat. En of verbreding wel voor een voldoende aantal ondernemers nieuwe perspectieven biedt. Dat was aanleiding voor InnovatieNetwerk om een patroonanalyse te maken. Is er behoefte aan systeeminnovaties? Wat gaat er “systematisch” fout?

Die analyse resulteerde in het rapport “Van Boerderij naar Buurderij”, dat in 2004 verscheen. Het rapport leidde tot de conclusie dat er behoefte was aan een nieuw type plattelandsondernemingen. Aansluitend zijn twee ontwerp opdrachten verleend.

In dit rapport treft u een ontwerp aan dat onder regie van Gerwin Verschuur van CLM is gemaakt door een klein team. Bij het maken van het ontwerp is nauw aangesloten bij de principes van levende systemen. Wat kunnen wij leren van het functioneren van natuurlijke systemen? Het rapport beschrijft niet alleen het ontwerp, maar ook het proces waarlangs het ontwerp tot stand is gekomen.

Ik wens u veel leesplezier. Mocht de inhoud u daartoe aanleiding geven, dan nodigen wij u van harte uit om uw opvattingen en eventuele suggesties aan ons door te geven.

Dr. G. Vos,
Directeur InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster

Inhoudsopgave

Voorwoord

1.	Ontwerpuitgangspunten	1
1.1	Inleiding	1
1.2	Van Boerderij naar Buurderij	2
1.3	Ontwerpdoelen	2
1.4	Uitgangspunten en inspiratie	3
1.5	Theoretische basis	4
2.	Roofstuk: gevoel van urgentie	7
2.1	Kwaliteit van leven onder zware druk	7
2.2	Bifurcatiepunt: een v-splitsing met keuze voor groei of verval	8
2.3	Keuze voor een Buurderij	9
3.	Kiemen, onderstromen en hoofdstromen	11
3.1	Leeswijzer	11
3.2	Kiemen en onderstromen m.b.t. landbouw en voeding	12
3.3	Kiemen en onderstromen m.b.t. natuur en landschap	13
3.4	Kiemen en onderstromen m.b.t. wonen en werken	14
3.5	Kiemen en onderstromen m.b.t. zorg en welzijn	15
3.6	Kiemen en onderstromen m.b.t. leren en zingeving	16
3.7	Maatschappelijke trends en ontwikkelingen: hoofdstromen	16
4.	Uitdagingen op systeemniveau	19
4.1	Inleiding	19
4.2	Financieel-economisch systeem	20
4.3	Stroomversnelling in de laatste dertig jaar	21
4.4	Invloed op boerenbedrijf	21
4.5	Cultuur van consumptie	22
4.6	De rol van de overheid	23
4.7	Regelgeving	24
5.	Buurderij-ontwerp	27
5.1	Betekenis voor een Buurderij	27
5.2	Schaal	28
5.3	Functiecombinaties	28
5.4	Coalities	34
5.5	Arrangementen tussen partijen	35
5.6	Burgerschap en burgerparticipatie	42
5.7	Besluitvorming in de Buurderij	43
5.8	Herschikking van verhouding publiek en privaat	44
	Bronnen	47

1.

Ontwerp- uitgangspunten

1.1 Inleiding

Bij de start van het ontwerpproces stelden we onszelf de volgende vragen:

- Kan het ontwerpproces meer zijn dan een mentaal ontwerpproces? Is er plaats voor intuïtie?
- Kan de Buurderij ontstaan, zich ontvouwen of moeten we het bedenken (mentaal construct)?
- Kunnen we naast praten over levende systemen ook levende systemen beleven (ruiken, proeven, voelen), als bijdrage aan het ontwerpproces?

De derde vraag beantwoordden we positief door gezamenlijk te mediteren op levende systemen. Daarna kwamen onze antwoorden op de eerste twee vragen:

- Onze samenleving is zo doordrongen van een plancultuur dat succes hebben zonder plan als krankzinnig wordt beschouwd. Dat levende systemen niet plannen maar zichzelf organiseren en aanpassen als dat nodig is, is eng in Nederland.
- Gezien de beperkte tijd die wij hebben, kom je met een lineaire planmatige aanpak niet tot een gewenst resultaat. We kiezen voor een plantmatige aanpak: we ontdekken nieuw leven in de potentie die we zien; voelen en weten en creëren het dan.

We wilden als ontwerpteam een mooi resultaat bereiken, maar gingen in het ontwerpproces onthecht van het resultaat aan de slag. We begonnen met onze eigen idealen te expliciteren, als bouwsteen van een

Buurderij waarin wijzelf zouden willen wonen en werken. Het ontwerpproces heeft voor ons veel mooie momenten gekend, met groeiende inzichten op terreinen waarop we vooraf niet thuis waren. Die inzichten en 'beelden' zijn in dit rapport met veel letters en weinig beelden weergegeven. Dat was zo afgesproken, maar het ontwerp is daardoor niet 'af'.

We schetsen met het ontwerp een nieuw perspectief op de toekomst. Voor ons is dat een lonkend perspectief, waaraan wij in ons doen en laten zouden willen bijdragen. Wij hopen dat ons perspectief meer mensen zal aantrekken, hoewel wij niet verwachten dat onze Buurderij de plek zal zijn waar elke Nederlander zich thuis zal voelen. Wij wensen wel dat het ontwerp zal leiden tot stevige reflectie in de samenleving op de zin en onzin van de huidige manier van samenleven. En die reflectie zal hopelijk leiden tot doorbraken in cultuur, sociale verhoudingen en economie: van roven naar ruilen.

1.2 Van Boerderij naar Buurderij

Deze notitie is de neerslag van een ontwerpproces, gebaseerd op de publicatie 'Van boerderij naar buurderij – Op zoek naar een nieuwe organisatievorm op het platteland' (M.C.H. Wagemans, Innovatie-Netwerk Groene Ruimte en Agrocluster, mei 2004).

Kernbegrippen in deze notitie, die van belang zijn voor het ontwerp, zijn:

- Het realiseren van nieuwe economische dragers die voor alternatieve inkomensbronnen op het platteland moeten zorgen en daarmee een bijdrage leveren aan een concrete omslag naar andere vormen van landbouw;
- Een dusdanige opzet dat bredere toepassing ook buiten de voorgestelde projectstructuur mogelijk is;
- Het zoeken naar een nieuwe gemeenschappelijkheid met een sterk accent op de participatie van burgers;
- Het hanteren van een nieuw sturingsmodel dat gebaseerd is op een integratie van verantwoordelijkheden;
- Het articuleren van een balans tussen economische, ecologische en sociaal-culturele aspecten;
- Het articuleren van een balans tussen eigendom, beheer en profijt van producten en diensten.

1.3 Ontwerpdoelen

Centrale doelstelling in het ontwerpproces vormde het creëren van een plattelandsonderneming met vernieuwende elementen op de volgende aspecten: functiecombinaties; coalities; arrangementen tussen partijen;

herschikking van de verhouding tussen publiek en privaat; burgerschap en burgerparticipatie; organisatieprincipes, gericht op het versterken van onderlinge verbondenheid.

Het ontwerp komt voort uit een sense of urgency op een veelheid van terreinen. De belangrijkste problemen: teloorgang van groene ruimte, planten en landschappen; verdwijnen van agrarische sector en boerenstand; onaanvaardbare druk op dierenwelzijn; grote afstand tussen boer en burger; scheiding mens en natuur (verliezen wortels); ‘verkorreling’ van de sociale structuur door erosie van traditionele sociale verbanden; politiek onvermogen om tot oplossingen te komen; mythes van groei, vrijheid en consumptie; een jachtig levenspatroon resulterend in stress en burn-out.

Het ontwerpproces werd in de periode juli – december 2004 uitgevoerd door Gerwin Verschuur (CLM Onderzoek en Advies BV); Sander Tideman (Insight Partners); Piet de Kroon (PON Instituut voor advies, onderzoek en ontwikkeling in Noord-Brabant); Hank Monrobey (Citizens-Multi-National) en Anne Stijkel (Stichting Milieubewustzijn, Centrum voor Cocreatie). CLM fungeerde als trekker en hoofdaannemer van het project.

1.4 Uitgangspunten en inspiratie

De ontwerpers hebben zich laten inspireren door de volgende noties:

- Het ontwerp is gebaseerd op principes van levende systemen; we nemen de natuur als uitgangspunt en leidend principe. Dit komt overeen met het nieuwe wetenschappelijk paradigma, dat door recente inzichten in de (kwantum) natuurkunde, biologie en psychologie opkomt.
- Dat betekent onder andere dat de Buurderij een grotendeels zelfdragend systeem is, en bijvoorbeeld onafhankelijk van overheids-subsidies.
- De mens staat centraal in dat levende systeem, met de ‘menselijke maat’ als streven van het systeem.

Uitgangspunten op cultureel gebied zijn:

- Ont-moeting (letterlijk: niet moeten, maar van binnen uit willen) door het inrichten van ontmoetingsplaatsen en het invullen van een publieke ruimte als tegenwicht tegen individualisering en anonimisering.
- Dialoog tussen mensen uitgaande van waardering van verschillen; met andere woorden: diversiteit als leidend beginsel. Dat betekent biodiversiteit, maar ook ‘Iedereen doet mee’: jong/oud; autochtoon/allochtoon; mensen met en zonder handicap.
- Een nieuwe invulling van het begrip ‘samen leven’ op basis van een verbinding tussen lokaal en globaal, door fysieke aanwezigheid en geestelijke betrokkenheid op afstand (reëel en virtueel).

Uitgangspunt op sociaal gebied is de transitie van verzorgingsstaat naar een civil society, zoals door de Raad voor de Maatschappelijke Ontwikkeling bepleit: van een samenleving waarin de overheid ‘zorgt’ voor de individuen, naar een samenleving waarin het veel meer de individuen zelf zijn die de samenleving vormgeven en die zorgdragen voor zichzelf en elkaar. Deze transitie kan worden ondersteund door de samenleving langzaam op drie niveaus anders in te richten:

- Verandering van schaal: van een grootschalige naar een kleinschalige samenleving. Community Supported Agriculture is daarbij een inspiratiebron: het creëren van een samenwerkingsverband tussen agrarisch bedrijf en groepen consumenten;
- Verandering van sturing: van hiërarchische sturing naar eigen verantwoordelijkheid binnen duidelijke kaders. Mensen associëren op vrijwillige basis, en daardoor wordt het in de samenleving aanwezige sociaal kapitaal optimaal benut;
- Verandering van samenhang: samenhang niet op basis van (veronderstelde) gelijkheid, maar op basis van diversiteit.

Uitgangspunt op economisch gebied is duurzame ontwikkeling. Daarvan is sprake bij:

- Optimalisatie van het geheel van economisch, ecologisch en sociaal-cultureel kapitaal in een samenleving (geen afwenteling op kapitalen). Dat betekent bijvoorbeeld functionele lengte van ketens;
- Een ontwikkeling die houdbaar is over de generaties heen (geen afwenteling in de tijd);
- Een ontwikkeling die houdbaar is op mondiaal, regionaal en lokaal niveau (geen afwenteling in de ruimte).

1.5 Theoretische basis

Bij het nadenken over het bestaande systeem van onze samenleving, en de systemsprong naar een levend systeem, maken we gebruik van het model van de vier kwadranten (Wilber, 1996).

	Intern	Extern
<i>Individu</i>	Waarden	Gedrag
<i>Groep</i>	Cultuur (groepswaarden)	Systeem (collectief gedrag)

Alle vier kwadranten hebben invloed op elkaar: interne waarden bepalen extern gedrag, maar extern gedrag heeft ook invloed op (andermans) waarden. Het collectief aan individuele waarden kan men cultuur noemen, maar deze cultuur heeft ook invloed op individuele waarden. Wanneer (gewenst of ongewenst) individueel gedrag wordt vastgelegd in regelgeving, beloningsstructuren en organisatiemodellen, kan men spreken van een systeem. Omgekeerd zal dit systeem individueel gedrag bepalen. Tot slot is er ook wederzijdse beïnvloeding tussen cultuur en systeem.

Het inzien van deze meervoudig wederzijdse afhankelijkheid en beïnvloeding tussen de vier kwadranten, is van essentieel belang in ons ontwerp, met name omdat vaak over het hoofd wordt gezien dat het 'systeem' mede gedrag en cultuur bepaalt. Gedrag en cultuur zijn geen autonome verschijnselen, maar afhankelijk van het systeem. De vier kwadranten geven ook aan dat waarden en systeem niet direct aan elkaar verbonden zijn, maar indirect, via gedrag en/of cultuur. Dit is een bron van spanning in situaties waarin het individu zichzelf niet meer in het systeem herkent.

2.

Roofstuk: gevoel van urgentie

2.1

Kwaliteit van leven onder zware druk

Nederland is een bijzonder land; een land waar veel samenvalt. Soms letterlijk: wij vormen het afvalputje van Europa. Satellietfoto's van NO₂-vervuiling wereldwijd tonen aan dat Nederland tot de top-10 van vervuilde gebieden van de wereld behoort, door zijn hoge bevolkingsdichtheid, vervoer (via weg en lucht) en zijn industrialisatie, ook op landbouwgebied (agro-industrie). En ook de cultuurhistorische schoonheid en maatschappelijke en ecologische betekenis van de landbouw hollen achteruit. Na de varkens verdwijnen nu ook de koeien meer en meer uit het landschapsbeeld. Diverse bedreigingen en ziekten in de afgelopen jaren hebben de veestapel danig ingekrompen. Vele boeren zijn al gestopt of gaan stoppen, anderen zoeken het juist in nog grotere hightech bedrijfsvoering. Consumenten kennen de herkomst van hun voedsel nauwelijks meer en grijpen steeds vaker naar fastfood. Snelheid en stress hebben hun prijs; gezondheid en welzijn vertalen zich in meer burn-out dan ooit. Versnippering van natuurgebieden vindt nog steeds plaats. Niet alleen snelwegen, maar juist ook de files op die snelwegen bepalen het beeld in de gebieden tussen de steden. Platteland wordt asfaltland, met de mythe van vrijheid nog hoog in het vaandel. En boven ons hoofd razen de vliegtuigen af en aan: Nederland doorvoerland. Waar is het nog stil? Leven en leren vinden minder en minder in de traditionele sociale verbanden plaats, en ook op school is het onderwijs nauwelijks gericht op natuurlijk leren in de leefomgeving. De diversiteit aan nationaliteiten, met name in de steden,

is bijzonder groot. Alle culturen zijn hier verenigd, maar niet zozeer met elkaar (intercultureel), als wel naast elkaar (multicultureel) of zelfs tegen elkaar, zoals blijkt uit een toegenomen wij/zij-denken. Anonimiteit en verkokering knagen aan gezamenlijkheid.

Er is relatieve schaarste in vertrouwen, in onszelf en in elkaar, en het lijkt ons aan de wil, de moed, het respect en de communicatieve en creatieve vaardigheden te ontbreken om op het niveau van natuur en cultuur verbeteringen te realiseren. En dat terwijl deze tijd schreeuwt om een levende systemsprong.

In het ontwerp kiezen wij voor (reflecteren op) ervaringsleren: learning by doing, doing by learning en learning by learning. Welke weeffouten hebben we in de loop der tijd gemaakt, en hoe kunnen we die herstellen? De huidige crisis op alle niveaus kan gezien worden als de culturele dimensie van het milieuvraagstuk. Te veel zijn we blijven hangen in een structuurdenken, terwijl de culturele hoe-vraag (proces, houding; transitiedenken, living systems thinking, complex adaptive systems, interdependent, wederkerigheid) te veel onderbelicht blijft. In het Buurderij-ontwerp willen we deze culturele dimensie nadrukkelijk wel een plaats geven.

2.2 Bifurcatiepunt: een v-splitsing met keuze voor groei of verval

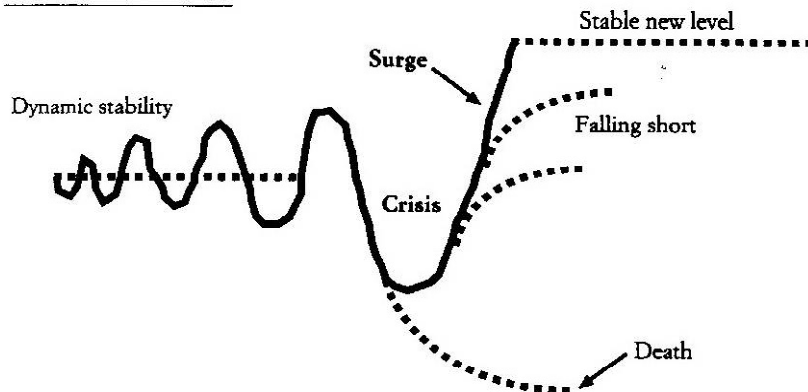
De weg ligt onder onze voeten. Een levende systemsprong naar eenheid in diversiteit, zonder de grond onder onze voeten te verliezen, of een doodlopende weg – dat is het bifurcatiepunt waarop we staan. En om daarin de juiste keuzes te kunnen maken, kan kennis van ‘transitieprocessen’ en van complex adaptive systems helpen om deze crisis te boven te komen.

Ervin Laszlo (1993) beschrijft hoe crises belangrijke transitiemomenten zijn. Een samenleving raakt in de loop van haar ontwikkeling, na een aanvankelijke harmonie (status-quo) na verloop van tijd door veranderingen in de omstandigheden uit evenwicht (on the edge of chaos), en gaat dan onvermijdelijk door meerdere bifurcation points heen, een v-splitsing, met keuze tussen groei en verval:

In het bifurcation point van dit moment draait het om de notie van bewustzijn van interdependentie, wederkerigheid en toenemende complexiteit. Erkenning van die notie bepaalt of verkenning van een transitie naar hogere orde een mogelijke optie is, of verval door handhaving van status-quo. Daarbij past de observatie dat mensen onvoldoende geleerd wordt om te gaan met verandering buiten bestaande kaders.

Peter Senge (1990) ontwikkelde op basis van zijn ervaringen met organisaties het begrip complex adaptive systems, ontleend aan living systems thinking. Leren leren, waarbij organisaties als intelligente, levende, lerende organismen beschouwd worden en leven en werken

Complexity
Efficiency
Use of Information

vanuit de wetmatigheden uit de natuur, met o.a. cyclisch denken en verval en groei. Chaosmomenten creëren groeikansen voor het hele systeem. Dit geeft een wat andere kijk dan de doorgaans geldende darwinistische kijk: survival of the fittest. De weg van concurrentie naar samenwerking ligt open. Een andere belangrijke les is dat de natuur permanent aan verandering onderhevig is, en wij dus ook.

2.3

Keuze voor een Buurderij

Een keus voor een Buurderij wordt daarmee een reis naar het onbekende, op basis van de huidige 'rugzakken', kaarten en wegwijzers, en met aandacht voor de huidige patronen (gebaande paden) en weeffouten. Een transitieproces waarin 'onbekende paden' betreden worden. Dat spreekt een ander soort intelligentie aan; naast intellectuele vaardigheden zijn ook emotionele en intuïtief/spirituele vaardigheden nodig om tot totaal nieuwe concepten te komen als oude oplossingen niet meer voldoen (Zohar, 2004). Maar niet alleen andere vaardigheden, ook andere waarden, en vragen over zingeving. Tegelijkertijd zijn de oplossingen er al: de toekomst ligt in het heden besloten, maar we moeten wel bereid zijn ernaar te kijken en het een kans te geven, door minder te doen, meer te laten, te luisteren, door de moed te hebben om al struikelend het onbekende te durven betreden.

3.

Kiemen, onderstromen en hoofdstromen

3.1 Leeswijzer

Het Buurderij-ontwerp komt niet zomaar uit de lucht vallen. We hebben ons laten inspireren door initiatieven die we waarnemen in de samenleving. Initiatieven die naar ons idee een weg laten zien van roven naar ruilen, en van specialiseren naar integreren. Daarom noemen we ze kiemen, een metafoor voor beginnend leven dat de potentie in zich heeft om te groeien en tot bloei te komen. We hebben ons afgevraagd wat die initiatieven betekenen, en tegen de achtergrond van welke nieuwe denkbeelden we ze moeten plaatsen. We noemen de nieuwe denkbeelden onderstromen, waarmee we uitdrukken dat er groepen mensen in de samenleving in meerdere of mindere mate zichtbaar met deze denkbeelden bezig zijn. Uit die onderstroom borrelen initiatieven op, die op hun beurt de onderstromen versterken. Of de initiatieven, de kiemen, gaan groeien en bloeien, hangt af van de kiemkracht – dus van de kracht van het idee en de vermogens van de mensen die ermee bezig zijn, en van de ruimte die wordt geboden in de samenleving. Een kiem kan ook worden vertrapt of gekortwiekend voordat hij tot bloei is gekomen. De ruimte die wordt geboden in de samenleving wordt bepaald door de heersende denkbeelden en hoe die zich verhouden tot de initiatieven. De ontwikkeling van de heersende denkbeelden noemen wij de hoofdstromen, waarmee we uitdrukken waar de mainstream van de mensen mee bezig is. Als een initiatief uit de onderstroom aansluiting vindt bij de hoofdstroom, krijgt het de ruimte om te groeien.

Hiermee is ook de relevantie van dit hoofdstuk voor het ontwerp geschetst. Het Buurderij-ontwerp kan begrepen worden als een uitdruk-

king van onderstromen van denkbeelden rond levende processen in diverse levensgebieden. De kiemen en onderstromen maken we zichtbaar aan de hand van een paar kleine voorbeelden, die we heel beknopt weergeven in tabellen. De levensgebieden die wij hebben gekozen zijn landbouw en voeding, natuur en landschap, wonen en werken, zorg en welzijn, en leren en zingeving. Deze levensgebieden zijn niet toevallig gekozen, want daarin lopen we vooruit op het Buurderij-ontwerp.

De levensvatbaarheid van het Buurderij-ontwerp hangt zoals gezegd af van ideekracht en de menselijke vermogens die erin worden geïnvesteerd, en van de aansluiting van het ontwerp bij de hoofdstroom. Onze rol als ontwerpers beperkt zich tot het scheppen van een krachtig idee. Of er mensen de schouders onder willen zetten, zal moeten blijken. Op deelgebieden gebeurt het al. We willen de mensen die door het ontwerp geprikkeld worden om het te gaan realiseren, ondersteunen door aan te geven welke hoofdstromen wij waarnemen. Zodat ze zelf kunnen kiezen bij welke bovenstromen ze willen aansluiten.

3.2 Kiemen en onderstromen m.b.t. landbouw en voeding

Landbouw en voeding

<i>Landbouw en voeding-spreuk</i>	Leef door te eten & leef door te voeden
<i>Natuur en landschap-kiemen</i>	Functionele biodiversiteit; OESO-indicatoren bodemkwaliteit; Energieproducerende kas
<i>onderstroom</i>	N&L draagt bij aan ecologische tegenwicht van landbouwsysteem
<i>Wonen en werken-kiemen</i>	Lokale boer-consument-verbanden en zelfoogst (Meedenken, meewerken en meebetalen)
<i>onderstroom</i>	W&W draagt bij aan duurzame landbouw
<i>Zorg en welzijn-kiemen</i>	Zorgvragers werken mee op boerderijen
<i>onderstroom</i>	Zorg op maat: persoonsgebonden budget
<i>Leren en zingeving-kiemen</i>	Dierziekten zetten acceptatie van veehouderij onder druk; In Adopteer een Koe, kalveren weer bij de koe
<i>onderstroom</i>	Integriteit van dieren en dierenwelzijn wordt belangrijk

3.3

Kiemen en onderstromen m.b.t. natuur en landschap

Natuur- en landschap

<i>Natuur en landschap-spreuk</i>	Leef door mee te bewegen met de levensstroom
<i>Landbouw en voeding-kiemen</i>	N&L-bescherming, -onderhoud en -versterking door boeren
<i>onderstroom</i>	Agrarisch cultuurlandschap heeft waarde omdat de functionaliteit van het landschap de identiteit van de mensen weerspiegelt
<i>Wonen en werken-kiemen</i>	Recycling van afval;Bouwbiologie;Bedrijven gaan samen wilgen knotten
<i>onderstroom</i>	W&W draagt bij aan aantrekkelijk platteland
<i>Zorg en welzijn-kiemen</i>	Verstandelijk gehandicapten werken in bossen
<i>onderstroom</i>	Aandacht voor natuurlijke kwaliteit van leefomgeving
<i>Leren en zingeving-kiemen</i>	Handel in CO ₂ -emissierechten;Forestry stewardship council (FSC)
<i>onderstroom</i>	Complexiteit samenhangen van ecosystemen op verschillende schaalniveaus wordt ontdekt

3.4

Kiemen en onderstromen m.b.t. wonen en werken

Wonen en werken

<i>Wonen en werken-spreuk</i>	Leef door uit te rusten en door te werken
<i>Landbouw en voeding-kiemen</i>	Logeren en confereren op de boerderij
<i>onderstroom</i>	Verblijf op de boerderij heeft productieve en recreatieve waarde
<i>Natuur en landschap-kiemen</i>	Gezamenlijke binnentuinen; Stadsparken en kanalen
<i>onderstroom</i>	N&L draagt bij aan natuurlijk evenwicht inspiratie en respiratie
<i>Zorg en welzijn-kiemen</i>	Zorginstelling wordt woonhuis
<i>onderstroom</i>	Aandacht voor levenskwaliteit thuis en op werkplek
<i>Leren en zingeving-kiemen</i>	Participatie in bouwprojecten bedrijven uitdrukking van bedrijfs-identiteit
<i>onderstroom</i>	Wonen en werken op maat

3.5

Kiemen en onderstromen m.b.t. zorg en welzijn

Zorg en welzijn

<i>Zorg en welzijn-spreuk</i>	Leef door aandacht voor jezelf en anderen
<i>Landbouw en voeding-kiemen</i>	Zorglandbouw; kwaliteit, smaak en vitaliteit van voedsel
<i>onderstroom</i>	Verblijf en werken op boerderij is goed voor de geestelijke en fysieke gezondheid
<i>Natuur en landschap-kiemen</i>	Landelijk netwerk van wandel- en fietspaden; Lunchwandelen
<i>onderstroom</i>	Groeiende aandacht voor invloed van natuur en gezondheid (rapport gezondheidsraad en RMNO)
<i>Wonen en werken-kiemen</i>	Netwerken organisaties, Interpolis versterkt productiviteit door welzijn van personeel, architectuur en kunst
<i>onderstroom</i>	W&W draagt bij aan het ontmoeten van mensen
<i>Leren en zingeving-kiemen</i>	Hospices en stervensbegeleiding
<i>onderstroom</i>	Recht op natuurlijke dood

3.6

Kiemen en onderstromen m.b.t. leren en zingeving

Leren en zingeving

<i>Leren en zingeving-spreuk</i>	Leef door te leren wat leven is
<i>Landbouw en voeding-kiemen</i>	Educatieboerderijen: Scholieren leren boeren (Hamster Mieden); landbouw als metafoor voor zelfinzicht (P.Bos); Koeknuffelen, Beleving van contact met landbouwhuisdieren (Marente Hupkes).
<i>onderstroom</i>	Interactie met boer en boerin op boerderij brengt leerprocessen op gang
<i>Natuur en landschap-kiemen</i>	Natuurcollege van Irene van Lippe; Survival in Ardennen met managers
<i>onderstroom</i>	Natuur en landschap is spiegel en mentor
<i>Wonen en werken-kiemen</i>	Stilte- en meditatie ruimtes; Lerende organisaties
<i>onderstroom</i>	Werk is een zingevingplek van groeiende betekenis, want door werk krijgen leerprocessen vorm
<i>Zorgen en welzijn-kiemen</i>	Hartstichting maakt samen met tv-omroep het programma "Je echte leeftijd"
<i>onderstroom</i>	Aandacht voor spirituele kant van ziekte en welzijn.

3.7

Maatschappelijke trends en ontwikkelingen: hoofdstromen

Demografische ontwikkelingen

Vergrijzing. Toenemende grijze druk: het aantal ouderen boven de 65 jaar, als percentage van het aantal mensen tussen de 15 en 65 jaar. Als gevolg hiervan onder andere druk op de gezondheidszorg, arbeidsmarkt.

Ontgroening. Afnemende groene druk: het aantal jongeren tussen 0 en 15 jaar, als percentage van het aantal mensen tussen de 15 en 65 jaar.

Verkleuring. Toename van het aantal mensen in de samenleving met een herkomst die buiten Nederland ligt. Ontwikkeling van een multi-culturele samenleving.

Verdwijnen van de grenzen van ruimte en tijd

Enorme mobiliteit. Globalisering in economisch, sociaal en cultureel opzicht. De mogelijkheid om overal al dan niet virtueel aanwezig te zijn. De *stabilitas loci* als herinnering aan een lang achterhaald verleden. Versnelling van processen en het verkorten van de leefcyclus van producten. Iedereen is druk en onderweg. Maatschappelijke uitval bij diegenen die dit tempo niet (meer) op kunnen brengen. Een steeds belangrijker rol in dit verband voor automatisering en robotisering van processen.

Schaalvergroting

Fusies, clustering, steeds grotere allianties, met als gevolg harmonisatietendensen, een toenemende protocolisering en benadrukking van eenheid en het zoveel mogelijk uitbannen van afwijkingen. Articuleren van beheersingsprocessen en het transparant en vergelijkbaar maken van processen en producten. Uit het oog verliezen van de ‘menselijke maat’, vervreemding van zichzelf, van elkaar en de directe leefomgeving (natuur en cultuur).

Individualisering en emancipatie van de burger

Einde van de voorgeprogrammeerde levensloop van leren tot je 25ste jaar, werken van 25-65 jaar en daarna ‘genieten’ van de oude dag. Accent op persoonlijke levensstijl (persoonlijke biografieën) in plaats van aan sociaal-economische herkomst gerelateerde gewoonten en lidmaatschappen van institutionele verbanden. Erosie van traditionele verwantschapsnetwerken en toenemende anonimiteit in publieke ruimte. De burger als kritische en veeleisende consument.

Terugtrekkende overheid en het primaat van de markt

Ontmanteling van de verzorgingsstaat en een overheid die zich concentreert op wat zij als haar hoofdtaak beschouwt: veiligheid. Maatschappelijke processen die decennialang tot het domein van de overheid werden gerekend, worden nu aan de markt overgelaten. Toename van publiek-private constructies voor grote – ruimtelijke – projecten.

Toenemende behoefte aan zingeving

Door het wegvallen van traditionele sociale verbanden en het steeds complexer worden van de samenleving, is er een groeiende behoefte aan houvast en het overdenken van de eigen positie ten opzichte van deze veranderingen.

4.

Uitdagingen op systeemniveau

In dit hoofdstuk worden collectieve gedragspatronen (systemen en structuren) beschreven die mensen 'gevangen' houden. Wij als ontwerpteam zien deze problemen in eerste instantie als "creatieve uitdagingen" voor het Buurderij-ontwerp, zonder overigens het zicht op de realiteit te verliezen. Immers, als sommige problemen (bijvoorbeeld wettelijke regelingen) niet veranderen, ook niet op experiment-niveau, dan heeft de Buurderij geen kans van slagen.

4.1

Inleiding

De landbouw is de afgelopen eeuw sterk in karakter veranderd. Er is een complex aan factoren aan te wijzen die hierin een rol hebben gespeeld. Wij zien de volgende hoofdoorzaken:

1. Het financieel-economische systeem,
2. Technologische vooruitgang/schaalvergroting,
3. Commercialisering van de media en cultuur.

De afgelopen decennia zijn de veranderingen hard gegaan, met name door technologie, schaalvergroting en commercialisering van veel delen van de samenleving. De groene ruimte is nu een integraal onderdeel geworden van de mondiale voedselketen, en daarmee ook van het mondiale financieel-economische systeem.

Eenzijds heeft technologische vooruitgang aan de karakterverandering bijgedragen. Anderzijds is het ook het financieel-economisch systeem zelf dat de landbouw heeft gevormd. Kapitaal maakte technologische

vernieuwing niet alleen mogelijk, maar dwong het ook af. Dit wordt vaak over het hoofd gezien. Maar begrip hiervan is ons inziens essentieel teneinde het systeem met betrekking tot de groene ruimte te verbeteren.

4.2 Financieel-economisch systeem

Het financieel-economische systeem is een product van enkele honderden jaren. Lang was de impact van het monetaire stelsel beperkt tot de stedelijke gebieden, de handel en industrie. Tot de 16de eeuw was geld uitsluitend een ruilmiddel, en was rente (en dus kapitaalvorming) verboden door de kerken. Tekort aan fysiek geld om grote projecten te financieren, met name om onze koloniën te veroveren en te verdedigen, veroorzaakte het loslaten van dit verbod. Rente werd toegestaan in de Europese handelssteden en de Nederlands republiek nam het voortouw om een nieuw, op rente gebaseerd monetair stelsel te scheppen. Er ontstonden banken die leningen uitgaven op basis van papieren schuld. In 1694 werd monetaarisering van schuld door de Bank of England goedgekeurd. Dit zorgde voor een enorme aanwas van liquide middelen, die de Europese staten de ruimte gaven zich koloniaal, en later industrieel, te ontwikkelen (Monrobey, 2004 en Tideman, 2004).

Echter, het toestaan van rente gaf geld een tweede, geheel ander karakter. Behalve ruilmiddel werd geld kapitaal, en kapitaal heeft groei (rente of dividend – return) als oogmerk. Vanaf dat moment kwamen kapitaalkrachten in een positie van macht. Voorheen waren het landeigenaren geweest die de economische macht bezaten. Deze machtsverschuiving had voor de landbouw grote consequenties: landheren hadden direct baat bij de gezondheid van het land (hun betaling/belasting was immers vaak in de vorm van voedsel), terwijl kapitaalbezitters hun winsten uitsluitend in geld (rente/dividend) uitgedrukt zagen. Deze ontwikkeling voltrok zich over ruim twee eeuwen, waarin geleidelijk aan de voedselproductie, en in feite de gehele natuur, onderworpen werd aan financieel-economische discipline.

In theorie waren de drie economische productiefactoren – arbeid, land en kapitaal – gelijkwaardig. Echter, omdat kapitaal de enige productiefactor is die ongebreideld kan (en moet!) groeien, won deze factor aan invloed ten opzichte van land en arbeid. Nu kan gezegd worden dat arbeid en land ten dienste zijn komen te staan van het kapitaal.

Het kapitalisme ging hand in hand met de industriële revolutie. Er was kapitaal beschikbaar voor industriële activiteit. In Europa en Noord-Amerika werden alle economische activiteiten geïndustrialiseerd, dat wil zeggen: er vond schaalvergroting plaats, de activiteiten werden in vennootschappen gegoten, en financiële opbrengst werd de overheersende maatstaf van succes. Nederland nam het voortouw met de industrialisatie van de landbouw. Om de financiële resultaten te verhogen,

richtte de landbouwindustrie zich op export. Boeren produceerden niet langer voor de lokale gemeenschap, maar voor de wereldmarkt. Zodoende werden voedselproductie en voedselconsumptie van elkaar gescheiden.

4.3

Stroomversnelling in de laatste dertig jaar

Sinds de jaren zeventig neemt de commercialisering van de landbouw (en in feite de hele samenleving) een vlucht. Na de oliecrisis diende zich een liquiditeitstekort aan, en trad stagflatie/deflatoire economie op. In reactie hierop werden nationale kapitaalmarkten geliberaliseerd en geïnternationaliseerd. Zo konden gelden (d.w.z.: kapitaal in de vorm van schuldpapier) vanuit schijnbaar onuitputtelijke internationale kapitaalmarkten worden aangetrokken. Investeerders konden hun geld nu over de hele wereld beleggen in industrieën en landen die het snelst groeiden. Het tij van deflatie leek gekeerd: in de jaren tachtig bleek economische groei weer mogelijk.

Echter, dat had zijn prijs. Nationale overheden hadden bevoegdheden moeten opgeven. Financiële instellingen (en multinationale ondernemingen gefinancierd door hen) werden machtiger dan landen. Bovendien: kapitaal moest ‘werken’, dat wil zeggen: een snelle *return* opleveren. Dit proces veroorzaakte het verschijnsel *globalization*. West-Europa en Noord-Amerika exporteerden de notie van economische groei, op basis van liberalisering van kapitaal- en goederenverkeer. Ontwikkelingslanden werden emerging markets.

De omloopsnelheid van geld en van goederen nam toe. Concepten als *just in time*, *bottom line* en *shareholder value* deden hun intrede.

4.4

Invloed op boerenbedrijf

Deze tendens trok (en trekt) wereldwijd een grote wissel op bedrijfstakken die afhankelijk zijn van lokale gemeenschappen en natuurlijke seizoenen, zoals het traditionele boerenbedrijf. De mondiale kapitaalmarkt kent geen seizoenen, en heeft geen enkele affiniteit met vertragende omstandigheden zoals milieubescherming en gezamenlijk belang.

Een aspect hiervan is dat er een tekort is ontstaan aan risicodragend, rentevrij kapitaal. Kapitaal is vooral beschikbaar voor het grootbedrijf, op basis van onderpand, of voor hoogwaardige technologie die snelle winsten kan genereren, zoals de bio-industrie. Terwijl vroeger boeren “gefinancierd” konden worden door (rentevrije) inkomens van meewerkende familieleden en buurtgenoten, is financiering tegenwoordig

alleen verkrijgbaar van banken. Banken eisen rente en onderpand van een bepaalde schaalgrootte. Dit verklaart waarom anno 2004 er in Nederland 5000 boerderijen niet rendabel zijn wegens schaalkleinte en gebrek aan verpandbaar vermogen, terwijl ze wel voldoen aan sociale en ecologische behoeften.

Het verklaart ook hoe het komt dat in prijzen, het aandeel in kapitaalkosten continu groeit. Productiekosten (arbeid, grondstoffen), zeker in de landbouw, zijn feitelijk eigenlijk laag. Maar door de noodzaak van producenten en tussenpersonen om geld te lenen, waarvoor rente en dividend moet worden betaald, blijven de totale kosten stijgen.

Dit geldt niet alleen voor de landbouw. Het verklaart waarom banken elk jaar recordwinsten rapporteren, terwijl de samenleving als geheel dient te bezuinigen op loonkosten, zorg, onderwijs, openbaar vervoer, milieu en andere niet direct geldopleverende sectoren. De nationale en mondiale economische macht ligt in toenemende mate in de handen van financiële instellingen, die slechts één overstijgend beginsel hanteren: kapitaal dient te groeien.

Tegenwoordig worden alle sectoren onderworpen aan een regime van financiële efficiëntie. Deze efficiëntie gaat gepaard met specialisatie, waardoor er tussen sectoren verkokering optreedt.

4.5 Cultuur van consumptie

Het is moeilijk te zeggen wat onze cultuur bepaalt. Oorzaak en gevolg, kip of ei, zijn moeilijk te scheiden. Maar het is duidelijk dat processen als hierboven beschreven, gekoppeld zijn aan een bepaalde ideologie, of beter: een paradigma – want het betreft vaak onbewuste denkprocessen.

Wij stellen vast dat de opkomst van de financieel-economische suprematie gekoppeld is aan de visie dat de mens en de samenleving en natuur onderdeel zijn van een economische machine, zonder werkelijke macht om deze te ontstijgen. Deze visie ontstond ook in de afgelopen drie eeuwen, dankzij wetenschappers als Hobbes, Descartes, Newton en Darwin. In deze visie is economie volstrekt verschillend van ecologie, hoewel deze vroeger (getuige het woord ‘eco’ – huishouden) één was (Tideman, 2004).

Het lijkt geen toeval dat de opkomst van de tegenwoordige consumptie-cultuur tegelijk plaatsvond met de opmars van de financieel-economische ideologie. De commercialisering van de media vond in de laatste twee decennia plaats, parallel aan de mondialisering van het kapitaal. De commercie vaart wel bij de mythe van eindeloze economische groei, en een daaraan verbonden verschijnsel als individualisering – ieder mens is zijn eigen maat, met een eigen leefstijl, waarin men individuele keuzen maakt. Natuurlijk heeft dit positieve aspecten, zoals de emancipatie van vrouwen en minderheden, maar het valt niet te ontkennen dat de commerciële media deze cultuur van “alles is te koop” en “ieders individuele droom nastreven” ten eigen bate aanwakkert en aanwendt. De publieke media worden inmiddels ook door de commercie

gedomineerd. Snelheid en kortetermijndoelstellingen worden normaal gevonden.

De vrijheidsmythe is doorgeslagen naar het opeisen van rechten, zonder rekenschap af te leggen over plichten. Hieraan verbonden is de mobiliteitsmythe, “allemaal een eigen auto”, “de driemaandelijke korte vliegvakantie”, enzovoorts.

Ook is het beginsel van privé-eigendom doorgeslagen: alles wordt nu gebaseerd op privé-bezit, collectieve verbanden zijn veel moeilijker te realiseren. Dit vindt men terug in de ruimtelijke ordening; met name in de moderne woningbouw. Veel in de woonomgeving is gebaseerd op angst voor interventie (zoals diefstal). In moderne wijken hoeft men de buurman niet meer tegen te komen.

4.6

De rol van de overheid

De overheid doet hevig mee aan deze consumptie- en groeimythevorming, onder meer door de groei Bruto Nationaal Product als voornaamste doelstelling te hanteren. Men spreekt weliswaar over sociale cohesie, maar omdat deze niet bijdraagt en uit te drukken is in BNP, zijn het in de praktijk meestal puur financieel-economische en liquiditeitsoverwegingen die de doorslag geven. In het verleden betaalde belastingen worden door de overheid niet gekapitaliseerd, want de overheid houdt geen ‘balans’ bij. De overheidsuitgaven vinden uitsluitend plaats op basis van een kasboek en winst- & verliesrekening – een praktijk die de wetgever niet toestaat bij vennootschappen.

Ook worden in de BNP-berekening de kosten van het milieu geëxternaliseerd, alsmede die van cultuur. De natuur en de cultuur worden niet als ‘vermogen’ beschouwd. Als BNP het enige criterium is, verliest duurzaamheid.

Daarbij heeft de overheid ook de mobiliteitsmythe aanvaard en centraal gesteld in haar beleid: “Holland – distributieland”, waardoor zij overdadig investeert in een ondersteunende infrastructuur, snelwegen, Schiphol, Betuwelijn, Hoge Snelheidslijn, etc. – allemaal ten koste van de groene ruimte.

Politieke processen zijn ingeperkt tot het beïnvloeden van stemgedrag, op basis van eenvoudige, emotionele onderwerpen. Complexe zaken zoals de toekomst van de groene ruimte, of de dominantie van het financieel-economische systeem, worden afgedaan als te moeilijk, te weinig ‘sexy’, terwijl deze onderwerpen op termijn essentieel zijn voor onze democratie.

4.7 Regelgeving

Voor zover de overheid grenzen stelt aan groei en vrijheid, dan gebeurt dat door middel van regelgeving. In het bijzonder de groene ruimte is onderhevig aan milieuwetgeving, mestquota, mestboekhouding, bestemmingsplannen en andere verordeningen op het gebied van ruimtelijke inrichting, mededingingswetgeving – vaak mede opgelegd door de EU. Voor allerlei zaken worden vergunningen vereist.

De bedoeling van deze regelgeving is vaak positief. Maar de wijze van uitvoering heeft veel nadelen. Dit komt vooral omdat de uitvoering plaatsvindt vanuit dezelfde ‘machinecultuur’ als hierboven beschreven. De overheid beziet haar taak als die van een ingenieur: het landschap of haar bewoners zijn onderdelen van een machine die zich naar de hogere macht dienen te schikken. Dat de natuur en cultuur bij uitstek levende zaken zijn, die zich in veel gevallen niet laten regelen, net zo min als vercommercialiseren, past niet in dit wereldbeeld.

Dit is ook het geval bij arbeidswetgeving en zaken als loonkosten. Omdat deze van hogerhand worden opgelegd en bestuurd, ontbreekt het aan de nodige flexibiliteit die vereist is op het lokale, levende niveau.

5.

Buurderij-ontwerp

In dit hoofdstuk werken we het ontwerp van de Buurderij uit, bewust even voorbijgaand aan de implementatieproblemen als de hindernissen genoemd in hoofdstuk 4 niet geheel, gedeeltelijk of tijdelijk – bij wijze van experiment – worden weggenomen. Het ontwerpteam zag de contouren van een nieuwe samenleving voor zich, zijnde een complex samenspel van vele, ieder op zich unieke integrale plattelandsondernemingen, maar heeft zich uiteindelijk toch beperkt tot een ontwerp voor 1 integrale plattelandsonderneming, met minimaal 5 ondernemers.

5.1

Betekenis voor een Buurderij

Wat betekent de schets van uitdagingen uit hoofdstuk 4 op systeemniveau voor de Buurderij? Enerzijds is het duidelijk dat de Buurderij weinig kans heeft in het huidige paradigma, dat onze oorspronkelijke boerderij om zeep heeft geholpen en zoveel andere systeemfouten heeft opgeleverd. Anderzijds is het onmogelijk de Buurderij als een ‘systeem’ op de tekentafel te laten ontwerpen, hetgeen wel mogelijk lijkt vanuit het ‘machinemodel’, de basis van het huidige dominante paradigma.

Evident is dat de Buurderij zich niet laat vangen in enge commerciële, financieel-economische modellen. In de Buurderij is het systeem in harmonie met de cultuur en individueel gedrag, die op hun beurt in harmonie zijn met individuele waarden. Slechts wanneer alle onderdelen met elkaar in overeenstemming zijn, kan van een Buurderij sprake zijn.

5.2 Schaal

De schaal van de Buurderij is afhankelijk van de hoofdfunctie en de mogelijkheden voor integratie van verschillende functies. Je kunt je daarbij voorstellen dat de nevenfuncties de hoofdfunctie ondersteunen, of dat de verschillende functies allemaal een gelijkwaardige rol spelen. In het eerste geval zal de schaal van de Buurderij dicht in de buurt van de benodigde schaal voor de hoofdfunctie kunnen blijven; in het tweede geval zal de Buurderij snel enkele honderden hectares groot zijn.

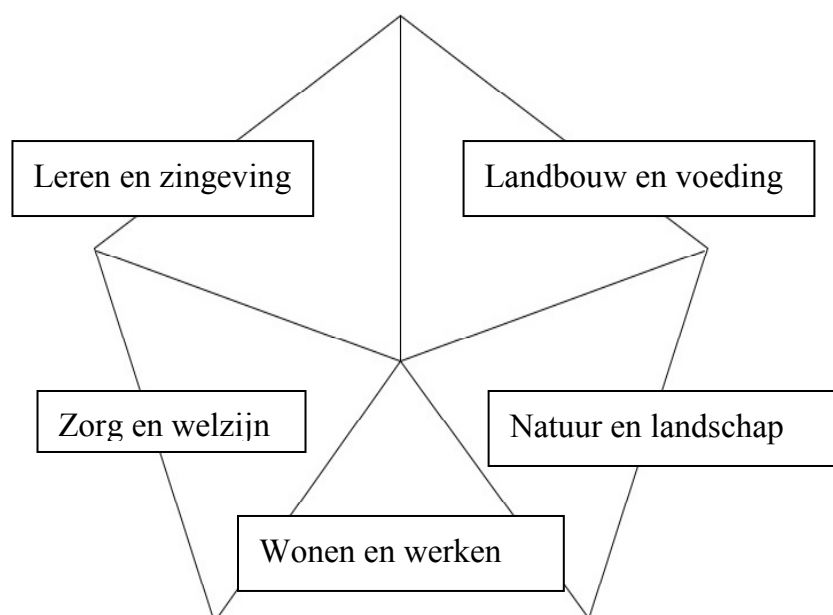
Met de functie natuur als hoofdfunctie wil je een flink oppervlakte, bijv. 500 ha.

Met landbouw: bijv. 100 ha; met wonen en werken: bijv. 30 ha; met zorg en welzijn: bijv. 15 ha; met leren en zingeving: bijv. 5 ha. Om de verschillende functies in samenhang te kunnen uitvoeren, is daarmee al snel 650 hectare nodig.

Een plek voor de Buurderij zou kunnen liggen in het groene hart tussen Tilburg, Eindhoven en Den Bosch, of tussen Rotterdam, Den Haag en Delft.

5.3 Functiecombinaties

In de Buurderij verbinden we vijf functies: landbouw en voeding, natuur en landschap, wonen en werken, zorg en welzijn, en leren en zingeving.

We hebben voor deze functiecombinatie gekozen, omdat deze vijf functies leefstijlfactoren combineren die bijdragen aan de vitaliteit van

mensen. Of, anders gezegd: het zijn ons inziens wezenlijke functies voor de levenskwaliteit van mensen. Omdat we met het ontwerp van de Buurderij een systemsprong willen maken richting levende systemen gebaseerd op mensen, biedt de Buurderij mensen allereerst de mogelijkheid om hun eigen leven (lichaam, ziel en geest) weer in balans te brengen.

Het centrum van de Buurderij wordt gevormd door een zichtbare hoofdlocatie, waar de vijf functies samenkomen. Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld een groot landhuis. Er is een brink of ‘meent’ als publieke ruimte. Dit is de plaats waar ontmoetingen georganiseerd worden en mensen ‘verleid’ om kennis te nemen van verschillende producten en uitingen van de Buurderij.

De Buurderij is gesitueerd op een locatie in het buitengebied, die als verbinding (buffer) kan fungeren tussen stad en platteland, en ervoor zorgt dat de Buurderij ook een natuurlijke aantrekkingskracht op de stedeling heeft.

5.3.1 Landbouw en voeding

De functie landbouw is gebaseerd op de uitgangspunten: diversiteit, levenscyclus, levenskwaliteit, transparantie en eigenheid. Een boer is eindverantwoordelijk voor deze functie.

De Buurderij voedt veel mensen rechtstreeks. De productie op de Buurderij is een functie van de vraag. Het is een gemengd bedrijf met diverse gewassen (akkerbouw, grove en fijne tuinbouw), fruitproductie (gebaseerd op verschillende soorten en rassen) en dierenhouderij (verschillende diersoorten). Ook is er een kruidentuin.

De Buurderij gaat over leven, en dus ook over dood. In de landbouw is de levenscyclus van gewassen en landbouwhuisdieren in het ritme van de seizoenen te beleven. In de dierenhouderij is de hele levenscyclus van ouderdieren, opfok van jongeren, productie tot de slacht te volgen. De Buurderij staat ten dienste van de levenskwaliteit van mensen, dieren en planten. Die begint in de landbouw met verzorging van de bodem en het bodemleven. Om levenskwaliteit te bevorderen, gaat het er in de landbouw om de balans te vinden tussen doen en niet-doen, toevoegen en weglaten. Als die balans er is, bouwt het ecosysteem zelf-regulerend vermogen op, zodat er weinig noodzaak is om in te grijpen (bijvoorbeeld met bestrijdingsmiddelen). Het natuurlijke resultaat van landbouw zijn levenskrachtige producten als bron van voeding voor gezonde mensen en dieren. De boer is dokter in de zin dat hij bijdraagt aan de gezondheid van mensen (ziektepreventie). De boer is leraar in de zin dat de productiewijze aan de klanten en bezoekers wordt uitgelegd. De productiemethode is transparant voor de mensen, door middel van excursies, tentoonstellingen, informatiebordjes, website-teksten, nieuwsbrieven en informatie op de verpakking van producten. De informatie die wordt gegeven, is niet slechts een functie van wat mensen willen weten, maar ook een uitdrukking van wat de Buurderij aan inzichten wil uitdragen. Het draagt dus ook bij aan de opbouw

van een eigen identiteit en imago. De Buurderij blijft daarbij openstaan voor kritisch commentaar. Want het uitgangspunt is imperfectie; er is altijd verbeterzin. De boer is leerling voor zover er door de vragen die gesteld worden aanleiding is verbeteringen aan te brengen in de productiewijze. De boer is onderzoeker voor zover hij al experimenterend naar verbetering streeft.

De boer bewaakt de kwaliteit van het landbouwproductiesysteem, maar werkt niet alleen. Er is een afgebakende ruimte voor consumenten die willen produceren (moestuin en kruidentuin) of oogsten (zelfpluk), en daardoor kan de diversiteit van wat er geproduceerd wordt, toenemen. Ook kunnen mensen van verschillende generaties meewerken op hun eigen niveau en in hun eigen tempo. De zorgverlener organiseert de eventuele begeleiding daarvoor.

De functie voeding is gebaseerd op de uitgangspunten: diversiteit, levenskwaliteit en eigenheid. Deze functie wordt vervuld door elke bewoner of medewerker van de Buurderij zelf.

Iedereen neemt zelf verantwoordelijkheid voor zijn of haar voeding. Wel zijn er proeverijen en gezamenlijke activiteiten waarbij gegeten wordt. Bij dergelijke gelegenheden wordt veel zorg besteed aan het eten (diversiteit aan ingrediënten, versheid, bereidingswijze, voedselcombinaties, presentatie), zodat het eten bijdraagt aan de levenskracht en levensvreugde van de mensen.

5.3.2 Natuur en landschap

De functie natuur en landschap is gebaseerd op de uitgangspunten: diversiteit, beleefbaarheid (proeven, horen, zien, ruiken, voelen), levenskwaliteit. Een landschapsbeheerder is eindverantwoordelijk voor deze functie.

Natuur en landschap van de Buurderij kenmerken zich door diversiteit binnen een cultuurhistorisch bepaald landschapsbeeld op gebiedsniveau. Het landschap biedt afwisseling van openheid en geslotenheid, hoogte en laagte, vochtigheid en droogte, oud en jong, die functioneel zijn verbonden met de bebouwing, infrastructuur van paden, wegen en waterlopen en landbouwpercelen.

De Buurderij zorgt voor een aantrekkelijk, 'beleefbaar' landschap in de zin dat het eetbaar (bijv. bessen, paddestoelen, noten), hoorbaar (bijv. vogelgeluiden, kikkers), zichtbaar (bijv. bomen, vogels, reptielen, vlinders), ruikbaar (bijv. vers gesneden gras, koeien) en voelbaar (bijv. oude bomen, landbouwdieren en huisdieren) is. Deze kwaliteiten zijn beschikbaar voor seminars en workshops, onderwijs en trainingsactiviteiten (natuur- en milieueducatie, kustzinnige vorming en retraites). Het spreekt vanzelf dat het landschap toegankelijk is om beleefbaar te zijn. Het is in elk geval toegankelijk voor wandelaars en fietsers, en de waterwegen zijn ook toegankelijk per kano. Het landschap heeft letterlijk een decorfunctie voor buitentheater. Daarnaast biedt het landschap het decor voor kampeerders die op de natuurcamping op het terrein verblijven.

Het landschap levert hout als grondstof voor bouwmaterialen en meubels. Er wordt biomassa geproduceerd voor de energievoorziening van de gebouwen. De energieproductie komt ook uit de mest en organisch materiaal van de landbouw en het 'zwarte water' van de bewoners en werknemers van de Buurderij. En in het landschap wordt met behulp van een helofytenfilter het grijze afvalwater gezuiverd, zodat er netto geen vervuiling van oppervlaktewater plaatsvindt. De landschapsbeheerder zorgt dat de verschillende functies van het landschap optimaal worden vervuld en dat de landschapskwaliteit in de loop der jaren toeneemt.

5.3.3 Wonen en werken

De functie wonen en werken is gebonden aan de bebouwing op de Buurderij, en deze is gebaseerd op diversiteit, bouwbiologie, maatwerk en levenskwaliteit. Een bouwbeheerder is eindverantwoordelijk voor het beheer van de gebouwen, werkruimtes, ontmoetingsruimtes en technische installaties.

Op de Buurderij staan verschillende gebouwen met functies voor wonen en werken. De vijf ondernemers die de basiseenheid van de Buurderij vormen, wonen (met hun gezinnen) op de Buurderij. Daarnaast is er woonruimte voor andere bewoners (tijdelijk of permanent). Afhankelijk van het gewicht van deze functie in de Buurderij is er aandacht voor specifieke woonbehoeften: seniorenwoningen, woningen voor mensen met een handicap, starterswoningen. Er is een mogelijkheid om mensen tijdelijk op het terrein van de Buurderij te laten wonen, om mee te werken aan de opbouw, voor een time-out of anderszins. Ook is er een natuurcamping. De Buurderij kent een hoofdgebouw waar bezoekers worden verwelkomd. Er worden seminars, workshops en educatieve activiteiten gehouden. Er is een expositieruimte en een bibliotheek/mediatheek waarin verhalen en beeldmateriaal toegankelijk zijn.

Er worden producten en diensten van de Buurderij verkocht. De zorgactiviteiten vinden daar deels plaats. In het hoofdgebouw vinden ook de bijeenkomsten van de coöperatieraad, en de verschillende overlegstructuren van de Buurderij plaats. Ten slotte is het de plek van samenkomst voor vieringen en herdenkingen.

Er zijn agrarische gebouwen, zoals een stal, en gebouwen voor de opslag van werktuigen en opslag van landbouwproducten.

In het midden van de bebouwing is de leegte, in de vorm van een brink of meent, wat een belangrijke ontmoetingsplek biedt.

Uitgegaan wordt van duurzame woningbouw: zo laag mogelijk verbruik van energie, water en materialen en levensloopbestendigheid. Het geheel is mooi, functioneel en eenvoudig.

De bebouwing is aangepast aan de behoeften van de ondernemers, medewerkers, bewoners en bezoekers.

De bebouwing draagt bij aan de levenskwaliteit doordat in de architectuur en de indeling van de ruimtes ieder zijn eigen plek heeft en daarnaast wordt uitgenodigd tot contact met mensen (voordeur) en contact met natuur (achterdeur).

De bouwbeheerder zorgt er ook voor dat de beschikbare woonruimtes

en gebruiksruidtes optimaal gebruikt worden. Want de Buurderij trekt verschillende mensen aan die een plek willen om te doen waarvoor ze komen. Denk bijvoorbeeld aan mensen die werkritme opbouwen (in een reïntegratietraject) of mensen die werkritme vertragen (pensioen), mensen die kennis en ervaring opbouwen (leerplaatsen) of wetenschappers die leerervaringen komen vastleggen. Vrijwilligers die levenservaring willen opdoen, of mensen die op de Buurderij een specifieke taak uitvoeren.

5.3.4 Zorg en welzijn

De functie zorg is gebaseerd op de uitgangspunten: alle generaties, van geboorte tot sterven, levensloopbestendig en levenskwaliteit. Een zorgverlener is eindverantwoordelijk voor deze functie.

De Buurderij gaat over leven, en de dood maakt daar natuurlijk deel van uit. Net zo goed als nieuw leven wordt verwelkomd, krijgt het sterven kwaliteit via een hospice. Er is zorg voor mensen die niet mee kunnen komen, omdat ze de uitsluiting verloren hebben (en op de Buurderij weer opbouwen) of omdat ze afbouwen. Niet iedereen hoeft dezelfde productiecijfers te halen. Alle betrokken mensen leveren een bijdrage op hun eigen niveau en in hun eigen tempo. De Buurderij zorgt ervoor dat de mensen die werkzaam zijn op de Buurderij zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen en werken. Levenskwaliteit komt tot uitdrukking in zorg voor jezelf (gezondheid), zorg voor elkaar, en zorg voor de aarde (dieren en planten).

De functie welzijn is gebaseerd op de uitgangspunten: participatie (iedereen doet mee), verbinding van cultuur en natuur, saamhorigheid, delen, geborgenheid, kennen en gekend worden, erkenning van persoonlijke biografie en transparantie.

Mensen doen mee door hun betrokkenheid bij activiteiten die ze als verrijkend voor hun eigen leven ervaren. Elk mens wordt zo ver als mogelijk in de Buurderij in staat gesteld om te werken aan zijn levensdoelen en het tot waarde brengen van zijn of haar talenten. Er zijn mensen met heel verschillende capaciteiten werkzaam in de Buurderij. De vragen die er in de Buurderij toe doen zijn: Wie ben je? Wat wil je? Wat kan je? En welke ondersteuning heb je daarbij nodig?

De Buurderij is zo ingericht dat ontmoetingen worden bevorderd. Niet alleen bezoeken van scholieren en groepen die van buiten komen, maar ook tussen de mensen die in de Buurderij wonen en werken. Er is de brink/meent, waar onder andere verhalen worden verteld (bijvoorbeeld door ouderen en mensen uit andere culturen; arbre à palabre op de brink). De ontmoetingsplekken (hoofdgebouw en brink/meent) stellen mensen in de gelegenheid 'zin' te ontwikkelen voor gezamenlijke activiteiten, bijvoorbeeld culturele activiteiten of door samen in de natuur bezig te zijn. Op de brink wordt uiteraard een jaarfeest gehouden, en er is buiten theater. De mobiliteit op het terrein wordt met 'witte fietsen' geregeld. Door de gezamenlijke activiteiten worden netwerken opgebouwd, die essentieel zijn voor het welzijn, want ze maken

dat mensen zich geborgen en veilig kunnen voelen. De geborgenheid is afhankelijk van de waardering die mensen voor elkaar hebben. Het kennen en gekend worden is in de Buurderij ontdaan van de anonimiteit die in de publieke ruimte is ingetreden. Het kennen en gekend worden komt tot uitdrukking in de aandacht voor de persoonlijke biografie en door de levensgeschiedenis van mensen vast te leggen, bijvoorbeeld door berichten in een nieuwsbrief, door foto en video-materiaal en een website over wat er in de Buurderij gebeurt. Door het werken aan een collectief geheugen met betrekking tot het gebied en de mensen die er leefden en werkten (heemkunde), wordt de identiteit van de Buurderij gemeenschap mede opgebouwd. Daar wordt niet geheimzinnig over gedaan. Er is naar buiten toe volledige openheid over.

5.3.5 Leren en zingeving

De functie leren en zingeving is gebaseerd op de uitgangspunten: diversiteit, maatwerk en levenskwaliteit. Een leer & zin-coach is eindverantwoordelijk voor deze functie.

In de Buurderij wordt ervan uitgegaan dat mensen hun hele leven lang leren. Het leren beweegt zich steeds tussen twee polen: van niet weten naar weten, en leerprocessen worden door een vraag in gang gezet. Zingeving kun je eenvoudig definiëren als: 'met zinvolle vragen bezig zijn'. Zinvolle vragen voor elk mens hebben betrekking op hun levensdoel en op het ontdekken en gebruiken van hun unieke kwaliteiten om dat levensdoel te vervullen. Zingeving speelt ook binnen collectieven van mensen, en is daarbinnen het bindmiddel. De missie van de Buurderij verbindt de ondernemers, medewerkers, bewoners en vrienden. De Buurderij is een geweldige plek om te leren. Er kan worden geleerd over jezelf, over elkaar, over landbouw, voeding, natuur en landschap, wonen, werken, zorg en welzijn.

- In de Buurderij kunnen natuurlijke processen worden 'beleefd', bijvoorbeeld de ritmen van de seizoenen die in het landschap zichtbaar zijn, of de plekken voor rust en ontspanning, of door contact met planten en dieren.
- Er kan worden geleerd over leven en over doodgaan als onderdeel van de levenscyclus.
- Reflectie op persoonlijke ontwikkeling en ontwikkeling van de Buurderij als geheel. Daarbij geholpen door stagiaires uit beroeps- onderwijs en universiteiten. En in de interactie met mensen van buiten, bijvoorbeeld in debatten en lezingen rond thema's die raken aan de Buurderij.

Kortom, er kan worden geleerd met hoofd, hart, buik, handen en voeten en alle zintuigen en intuïtie.

Mensen worden in de gelegenheid gesteld om zelfstandig te leren, bijvoorbeeld door in retraite te gaan. Zo kunnen ze leren om in de samenleving mee te draaien (empowerment) of zich bezinnen op de wijze waarop het leven wordt ingericht.

De leerprocessen worden voor een deel georganiseerd door middel van seminars, workshops, trainingen, lezingen en debatten. De Buurderij is een conferentieoord waar je geïnspireerd kunt worden.

Het leren is een sociaal leerproces dat niet ophoudt bij de rand van de Buurderij. Het leren vindt dus plaats in wisselwerking met de mensen binnen en buiten de Buurderij, en zodanig dat de leerervaringen ook beschikbaar komen voor mensen buiten de Buurderij. Het geleerde is voor de wereld. Er is een academische raad die bij de leerprocessen op de Buurderij betrokken is, in de rol van ontvanger en gever. Er worden radio-uitzendingen verzorgd, fototentoonstellingen gehouden en video's gemaakt. Behalve video's worden er ook boekjes uitgegeven. De website is ook een medium waarin de leerervaringen worden uitgedrukt.

5.4 Coalities

Ondernemers

De Buurderij verbindt, door de gekozen functies, sectoren die nu nog grotendeels gescheiden zijn. Elke sector heeft zijn eigen ontwikkeling, vocabulaire en specialisaties. In de Buurderij komen mensen uit die verschillende sectoren als ondernemers bij elkaar, en gaan de uitdaging aan om hun persoonlijke doelen en kwaliteiten in te zetten voor de gezamenlijke ontwikkeling van de Buurderij als levend, zelforganiserend en zelfverwijzend systeem. In dat systeem worden de functies op zodanige wijze geïntegreerd dat ze elkaar versterken, en daardoor duurzaam zijn. Deze ondernemersgroep is verenigd in het managementteam van de Buurderij.

Medewerkers en bewoners

De medewerkers van de Buurderij zijn alle mensen die betaald en onbetaald werk verrichten binnen het Buurderij-verband. Dus bijvoorbeeld werknemers, vrijwilligers en stagiaires. De bewoners van de Buurderij zijn alle mensen die permanent of tijdelijk op de Buurderij wonen. Medewerkers en bewoners hebben een eigen inbreng in de coöperatieraad, en daarom ook een eigen forum: de medewerkers- en bewonersraad.

Vereniging van Vrienden

De Vereniging van Vrienden van de Buurderij bestaat uit individuele sympathisanten, toeleveranciers en klanten van producten en diensten van de Buurderij, commerciële partners en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties op velden die raken aan de thema's die in de Buurderij aan de orde zijn. Veel organisaties en personen die in de Vereniging van Vrienden zitten, nemen ook aan de rentevrije handelsstructuur deel waarin de Buurderij participeert. In de Vereniging van Vrienden zitten mensen die financieel en maatschappelijk belang hebben bij de Buurderij.

De Buurderij is dus een zelforganiserend, zichzelf begrenzend systeem van mensen dat door de coalities en de daarmee gepaard gaande ervaring en deskundigheden in de loop van de tijd een eigen identiteit ontwikkelt. Om niet tot stilstand te komen, blijft de Buurderij openstaan voor nieuwe mensen en coalitiepartners die tijdelijk of permanent

willen meedenken, meewerken of meefinancieren aan het ideaal van de Buurderij. En hebben de nieuwe coalitiepartners ook invloed, zoals in de volgende paragraaf zal blijken.

5.5

Arrangementen tussen partijen

We onderscheiden arrangementen op cultureel, sociaal en economisch niveau. Hieronder wordt een overzichtstabel gepresenteerd die in de volgende paragrafen zal worden toegelicht. De tekst in de kolommen heeft betrekking op elk leefgebied apart. Waar de kolommen zijn samengevoegd, heeft de tekst betrekking op de leefgebieden tezamen. De overzichtstabel maakt duidelijk dat wij uitkomen op arrangementen die leefgebieden met elkaar verbinden.

	Landbouw en voeding	Natuur en landschap	Wonen en werken	Zorg en welzijn	Leren en zingeving
<i>Culturele arrangementen</i>	Fysieke ontmoetingsplaats ten dienste van interne en externe dialoog en allerlei gezamenlijke activiteiten.				
	Virtuele ontmoetingsplaats ten dienste van het vastleggen van het collectieve geheugen van de Buurderij en multiculturele dialoog met mensen in binnen- en buitenland om ontvankelijk te blijven voor nieuwe ideeën.				
<i>Sociale arrangementen</i>	Ondernemers, medewerkers en bewoners en vrienden (toeleveranciers, klanten, sympathisanten) brengen eigen doelen, kwaliteiten en behoeften in, en komen in processen van beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming tot bindende afspraken.				
	Eigendom van grond en gebouwen				
	Eigendom van bedrijfsmiddelen	Eigendom van bedrijfsmiddelen	Eigendom van bedrijfsmiddelen	Eigendom van bedrijfsmiddelen	Eigendom van bedrijfsmiddelen
	Beheer van landbouwgrond en landbouwmachines	Beheer van natuur en landschap	Beheer van gebouwen, werkruimtes, ontmoetingsruimte en technische installaties	Beheer van zorg en welzijn van ondernemers, medewerkers, bewoners en gasten	Beheer van leer en zingevingsvraagstukken van de mensen in de Buurderij in relatie tot de omgeving.
	Alle ondernemers, medewerkers, bewoners en gasten zijn medeverantwoordelijk voor goed beheer van de bezittingen van de Buurderij.				
	Profijt wordt zichtbaar in de levensgebieden, en is niet van de levensgebieden maar van het collectief. Het collectief beslist over de aanwending van het profijt en houdt daarbij rekening met wat er nodig is voor de ontwikkeling van alle levensgebieden, de medewerkers en bewoners en de relatie met de buitenwereld.				
<i>Economische arrangementen</i>	De Buurderij werkt in toenemende mate op rentevrij geld uit inkomen. De Buurderij is financieel zo georganiseerd dat het rentevrije geld binnen een rentevrije structuur (Citizen-Multi-National) blijft circuleren om altijd voldoende liquide te zijn om de noodzakelijke betalingen te kunnen doen. En in de tweede plaats om met het opgebouwde reservekapitaal initiatieven binnen de Buurderij van rentevrij kapitaal te voorzien. Daarbij wordt in het oog gehouden dat de investeringen die met rentevrij geld worden gefinancierd, tot inkomen gaan leiden.				
	Leveringen binnen dit leefgebied op basis van transparantie en eerlijke prijzen	Leveringen binnen dit leefgebied op basis van transparantie en eerlijke prijzen	Leveringen binnen dit leefgebied op basis van transparantie en eerlijke prijzen	Leveringen binnen dit leefgebied op basis van transparantie en eerlijke prijzen	Leveringen binnen dit leefgebied op basis van transparantie en eerlijke prijzen
	De Buurderij maakt gebruik van rentedragende leningen als dat direct aan inkomensvorming bijdraagt en de duur van de lening, rentepercentage en aflossingsverplichtingen op maat zijn voor het doel van de lening. De kapitaalverschaffer krijgt geen invloed op de beslissingen van de coöperatieraad.				
	Voor zover de Buurderij kapitaal 'over' heeft, wordt dat niet opgepot maar gebruikt om rentedragende leningen rentevrij te maken.				

5.5.1 Arrangementen cultureel

De arrangementen op cultureel niveau zijn erop gericht om binnen de Buurderij tot gezamenlijke inzichten te komen die zin geven aan de Buurderij als gemeenschap van mensen. Daarnaast zijn culturele arrangementen erop gericht om de uitwisseling met de samenleving (nationaal en mondiaal) te versterken. Want hoewel er een zekere coherentie van waarden nodig is om als gemeenschap harmonieus te kunnen functioneren, is er een zekere spanning nodig om de mensen gevoelig en flexibel te houden voor wat er van buiten op de Buurderij

afkomt. Want de Buurderij is per definitie een zelforganiserend, zelfproducerend en zelfverwijzend systeem dat als het gevestigd raakt, in zichzelf gesloten kan raken, en uiteindelijk stopt met leren. Het is belangrijk dat het uitgangspunt dat er altijd te leren valt, in de uitwisseling met de samenleving vorm blijft krijgen. De Buurderij draagt in die uitwisseling uit wat ze de samenleving te bieden heeft en staat open voor wat de samenleving aan uitdagingen biedt.

De Buurderij biedt een fysieke ontmoetingsplaats voor de betrokken mensen om waarden, mensbeelden en wereldbeelden uit te wisselen, en daaruit een gezamenlijke missie en visie te laten ontstaan. En deze ontmoetingsplaats biedt ook een podium voor mensen om zich uit te drukken door middel van theater, dans, muziek, poëzie en verhalen. Daardoor wordt ook saamhorigheid opgebouwd die nodig is om in het sociale en economische domein goed met elkaar samen te werken.

De Buurderij biedt een fysieke en een virtuele ontmoetingsplaats met de samenleving. Er zijn workshops en seminars, excursies, trainingen, vieringen en gedenkingen die toegankelijk zijn voor iedereen die daar belangstelling voor heeft. Op het internet wordt een virtuele ontmoetingsplaats ingericht, die interactief is. Mensen worden via het internet geïnformeerd en kunnen daarop reageren. Ze kunnen producten en diensten kopen en daarop reageren. Ze kunnen vragen, opmerkingen, twijfels en inspiratie delen via de site.

De Buurderij wil zich graag laten inspireren door vragen van en ontmoetingen met mensen uit andere landen en culturen. Want in de interculturele dialoog kunnen verrassende verschillen in inzicht opborrelen die de eigen aannames in een ander licht stellen. De uitwisselingen vinden plaats in de vorm van dialoog, muziek, dans, poëzie, verhalen en meditatie.

Een belangrijk arrangement is dat vrienden, klanten, maatschappelijke organisaties en partners deel uitmaken van de coöperatieraad. Daardoor krijgt de Buurderij vragen en frisse inzichten die de mensen scherp houden.

5.5.2 Arrangementen sociaal

De arrangementen op sociaal gebied zijn erop gericht om de onderlinge verhoudingen, rechten en plichten van de deelnemers aan de Buurderij te verhelderen. Want de sociale arrangementen bieden houvast (en veiligheid) en zijn erop gericht om de beschikbare kapitaalsvoorraden in tijd en ruimte goed te benutten (en afwenteling te voorkomen) ten dienste van de missie van de Buurderij.

De principes waarop de sociale arrangementen zijn gebaseerd, zijn:

- Verbinden in gelijkwaardigheid,
- Participatie op basis van doorleefde behoefte,
- Bijdrage gebaseerd op kwaliteiten van elk persoon,
- Samenhang gebaseerd op diversiteit,
- Schaal afhankelijk van menselijke maat.

Coöperatie

De Buurderij is een coöperatie, met aan het hoofd een coöperatieraad. De raad besluit over missie en gezamenlijke doelstelling van de Buurderij, keurt begrotingen van de constituerende onderdelen goed, stelt de jaarrekening vast en neemt besluiten over de bestemming van winsten die voor de collectiviteit zijn geoormerkt.

De raad wordt gevormd door de vijf ondernemers (of vertegenwoordigers namens een groep van ondernemers in dezelfde kolom), vertegenwoordigers van werknemers en bewoners van de Buurderij en een vertegenwoordiger namens een op te richten Vereniging van Vrienden van de Buurderij. De verdeling van het aantal zetels in de raad is als volgt: 5 voor de ondernemers, 2 voor de werknemers/bewoners en 1 namens de Vereniging van Vrienden. De coöperatieraad staat onder voorzitterschap van een onafhankelijke voorzitter.

De vijf ondernemers hebben hun eigen bedrijf, zeg een Besloten Vennootschap. Zij benoemen, bij voorkeur uit hun midden, een directeur. Zijn/haar functie is: boegbeeld en aanspreekpunt namens de Buurderij; hij/zij zorgt voor de coördinatie tussen de vijf bedrijfskolommen en het stroomlijnen van plannen en geeft leiding aan enkele centrale diensten van de Buurderij: administratie, CMN-systeem en Public Relations.

De Buurderij is een centrum van bedrijvigheid. Naarmate dat centrum meer kwaliteit krijgt, zal het ondernemers aantrekken die zich daarbij aan willen sluiten. Die mogelijkheid is er als de coöperatieraad daartoe beslist. Die beslissing is uiteraard een functie van de beschikbare ruimte op de Buurderij, de waarde die wordt toegevoegd en de vraag naar de extra producten of diensten. Als de Buurderij een grote aantrekkingskracht blijkt te hebben, zijn satellietbuurderijen op andere locaties ook denkbaar.

Medewerkers- en bewonersraad

De medewerkers vormen een diverse groep van mensen. Mensen die voltijds of parttime werken, mensen die vast werk hebben en mensen die tijdelijk op de Buurderij werken. Mensen die stage lopen of anderszins een leerplaats hebben, mensen die vanuit een bedrijf tijdelijk (met behoud van inkomen) meewerken op de Buurderij, mensen die in een reïntegratietraject zitten en ouderen die aan het afbouwen zijn.

De mensen worden in principe betaald voor hun werkzaamheden. De maat voor de beloning is niet de hoeveelheid arbeidstijd, maar het positieve effect van de activiteiten. Iedereen werkt op zijn eigen niveau en in zijn eigen tempo. Dat betekent dat er ook speciale arrangementen zullen zijn in de sfeer van sociale zekerheid, AOW, ziektewet, etc.

De medewerkers kunnen hun inkomen ook grotendeels binnen de Buurderij besteden als ze dat willen. Binnen de Buurderij vinden de transacties plaats met een speciale CMN-betalpas.

De bewoners vormen ook een diverse groep van mensen. Er zijn jonge bewoners en oude. Er zijn vaste en tijdelijk bewoners, mensen die begeleid wonen, mensen die een dagbesteding hebben op de Buurderij (maar er niet overnachten) en mensen die (regelmatig) van de natuurcamping gebruikmaken. De vertegenwoordigers van de bewoners worden gekozen en ze zorgen ervoor dat de belangen van alle bewoners worden behartigd. Dat gebeurt wederom op basis van doortimmerde

plannen en begrotingen die aan de coöperatieraad worden voorgelegd. Medewerkers en bewoners vaardigen twee vertegenwoordigers af naar de coöperatieraad.

Vereniging van Vrienden van de coöperatie

De vriendengroep is nog diverser dan de voorgaande groepen. Ze bestaat uit individuele sympathisanten, klanten en afnemers van producten van de Buurderij, commerciële partners en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties op velden die raken aan de thema's die in de Buurderij aan de orde zijn. De Vrienden zijn georganiseerd in een vereniging: "De Vereniging van Vrienden van de Buurderij." De verenigingsraad wijst een vertegenwoordiger aan namens de vereniging in de coöperatieraad. De Vereniging komt met concrete voorstellen en begrotingen hoe de Buurderij de samenleving als geheel nog beter ten dienste kan zijn, en legt die voor aan de coöperatieraad.

Eigendom, beheer en profijt van de Buurderij: formele kaders

De Buurderij kent collectief eigendom (van bijvoorbeeld grond en gebouwen), een beheer dat in handen is van de vijf ondernemers en een gedeeld profijt.

In de Buurderij ligt het accent op inkomensvorming uit arbeid. Er wordt niet op grote schaal geld opgepot om er rente van te trekken, want daarmee laat je onbekenden voor je (kapitaal) werken. In de Buurderij dient het kapitaal de mens, en niet andersom. De bezittingen en de grond die in de Buurderij worden ingebracht, staan dus primair ten dienste van de inkomensvorming van de mensen die ermee werken. Het is de verantwoordelijkheid van de kapitaalverschaffers om te beoordelen of ze de verantwoordelijkheid voor dat kapitaal in vertrouwen kunnen overdragen aan de coöperatie.

Eigendom

Net zo goed als geld/kapitaal alleen waarde heeft als het 'werkt', heeft eigendom alleen waarde als het nuttig wordt gebruikt. Binnen de Buurderij wordt eigendom tot waarde gebracht door het goed te beheren en verder te ontwikkelen. De Buurderij als eigenaar ziet goed beheren en ontwikkelen als de verantwoordelijkheid van eigendom. En dat hangt af van persoonlijke ambities van mensen gedurende hun leven. Binnen de Buurderij verschuift de focus daarom van het eigendom naar de wijze waarop dat eigendom wordt beheerd en ontwikkeld; dus naar de mens. Mensen in de Buurderij ontlenen status niet aan het eigendom zelf, maar aan ondernemerschap om dat eigendom te beheren en te ontwikkelen. Mensen die daartoe goed in staat zijn, wordt het eigendom van harte gegund, want zij kunnen de verantwoordelijkheid van dat eigendom aan.

Voor de Buurderij betekent het dat van de boer en de landschapsbeheerder ondernemerschap wordt gevraagd om de bodem en het landschap goed te beheren en te ontwikkelen. Zij hebben de eindverantwoordelijkheid en derhalve het eerste gebruiksrecht op de grond. Ze hoeven het niet in 'eigendom' te hebben om dat recht te hebben. Uiteraard hebben de medewerkers, bewoners en vrienden ook (beperkt) vruchtgebruik van de grond, met de instemming van de boer en de landschapsbeheerder.

Goed beheer van het bestaande

De Buurderij bouwt voort op wat er is opgebouwd en de coöperatie stopt dus relatief veel energie in goed beheer van het bestaande. De vijf ondernemers en de centrale dienstenadministratie, CMN en PR zijn in principe de aangewezen eindverantwoordelijken voor de domeinen waarover zij het beheer voeren. Goed beheer is echter een collectieve verantwoordelijkheid; alle medewerkers, bewoners en Vrienden zijn medeverantwoordelijk. Die medeverantwoordelijkheid komt ook tot uitdrukking in collectief eigendom van grond en bedrijfsgebouwen. Vernieling en beschadiging van deze bezittingen is een kostenpost voor de hele gemeenschap.

Collectieve besluitvorming over aanwending van profijt

De ondernemers, medewerkers, bewoners en vrienden zijn allemaal betrokken bij de coöperatie omdat het hun de mogelijkheid biedt om te leren, en zich daardoor te ontwikkelen. Mensen werken daarom hun individuele plannen (en begrotingen) uit, en die worden vervolgens binnen hun levensgebied, raad of vereniging op elkaar afgestemd en voorgelegd aan de coöperatieraad, die de samenhang bewaakt en uiteindelijk besluit wat er wel en niet kan. Nieuwe activiteiten die niet direct inkomen opleveren, zullen gefinancierd moeten worden. De coöperatie wil daarbij als geheel niet afhankelijk worden van rentedragende financiering. Deze beperking is bewust gekozen (voor uitleg, zie het vorige hoofdstuk). Nieuwe activiteiten die niet direct inkomen opleveren, zullen dus vooral uit de 'winst' gefinancierd worden. De vijf bedrijven (of kolommen) leveren de 'winst'. De winst wordt beschouwd als het resultaat van een collectieve inspanning, en wordt in zijn geheel door de coöperatieraad bestemd. Uitgangspunt bij de winstverdeling is de behoefte aan kapitaal binnen de verschillende levensgebieden, ondersteunende diensten van de Buurderij, in relatie tot de behoefte aan producten en diensten die met dat kapitaal worden gefinancierd. De gekozen beperking betekent voor de winstbestemming waarover de coöperatieraad beslist dat wordt gekozen voor de plannen die voor de Buurderij als geheel het belangrijkste zijn. De coöperatie laat de winst dus in principe binnen de coöperatie rentevrij doorwerken (totdat er geen goede plannen meer zijn die gekapitaliseerd behoeven te worden).

5.5.3

Arrangementen van een levend financieel-economisch systeem

Gezien de negatieve doorwerking van het huidige financieel-economische model (zie hoofdstuk 4), ligt het voor de hand dat de Buurderij is gebaseerd op een economisch model dat het leven bevordert. Een dergelijk model moet opgebouwd kunnen worden binnen het huidige financieel systeem, maar onafhankelijk zijn van de schaduwzijden van dat systeem (waardedaling van goederen en diensten en stijging van de schuldenlast). Er bestaan concepten die dat beogen. Een van die concepten is het concept van de Citizens-Multi-National (CMN). Dit concept stelt de mens weer centraal in de economie, en niet het kapitaal (Monrobey, 2004). Mensen bouwen door de besteding van (een deel van) hun inkomen (dat is rentevrij) een rentevrij financieel

systeem op voor de productie en consumptie van goederen en diensten. De Buurderij is dus voor zover het binnen dit systeem werkt, een rentevrije economische gemeenschap. In die rentevrije gemeenschap zijn financiële instellingen, die rente vragen, overbodig. De CMN is een soort financieel-economische instelling van de economische gemeenschap, die ervoor zorgt dat de handel rentevrij blijft door:

- Onmiddellijke verrekening op moment van levering/facturering,
- Uitschakeling van debiteurenrisico en debiteurenadministratie,
- Hoge omzetsnelheid van geld,
- Stabiele prijzen: geen inflatie en deflatie,
- Sterke verkleining van het risico op faillissement (als gevolg van liquiditeitsproblemen).

Er bestaan reeds enkele praktijkvoorbeelden van dit concept. Daaruit blijkt dat zo'n CMN rentevrij systeem de macht laat bij diegenen die de economische waarde ontwikkelen, door middel van productie en consumptie. In dit systeem zijn producten en diensten waardevast en wordt geen schuld opgebouwd. Overigens kan het gemiddelde prijsniveau wel lager worden dan in het huidige systeem door de lagere kapitaalscomponent in de prijsopbouw. Maar er kan ook voor hogere productkwaliteit worden gekozen, vergeleken met het huidige systeem. Een rentevrij systeem heeft dus een concurrentievoordeel, en de verwachting is daarom dat het snel zal groeien.

Deelname in het CMN-systeem is vrijwillig. In het CMN-systeem zijn de transacties volautomatisch en in regelmatige (dagelijkse, wekelijkse, maandelijkse) overzichten transparant voor alle betrokkenen. Elke deelnemer krijgt een draagbaar pasje waarop zijn of haar persoonlijke inkomsten en uitgaven staan (voor zover binnen het CMN-systeem uiteraard). Op basis van de geaggregeerde totaalstaat weet de gemeenschap dus hoeveel geld er rond gaat. In de CMN wordt per transactie 2% ingehouden om het rentevrije systeem goed te laten functioneren. Er wordt onder andere een reserve mee opgebouwd, die door de CMN-gemeenschap naar eigen goeddunken ingezet kan worden (voorkomen van inflatie en deflatie, pensioenreserve opbouwen, prijskortingen, etc).

Inkomensvorming en eerlijke prijzen

Om ontwikkeling te financieren, is er financiële reserve nodig. In de Buurderij wordt die financiële reserve op twee manieren gecreëerd: door deelname aan de CMN en door het maken van winst binnen de leefgebieden. De vijf BV's (of kolommen) die binnen de coöperatie functioneren, hebben om die reden een winstoogmerk. Elk bedrijf is er dus op gericht om ruim voldoende inkomen te genereren om de noodzakelijke uitgaven (inclusief arbeid) te kunnen doen. Dat kan binnen de Buurderij op twee manieren worden bereikt: door mensen voldoende te kapitaliseren (bij voorkeur rentevrij), en door een eerlijke prijs te betalen voor de producten en diensten. Rentevrije kapitalisatie is al besproken. Voor de landschapsbeheerder kan dat bijvoorbeeld betekenen dat hij de grond rentevrij tot zijn beschikking heeft. Voor de boer kan hetzelfde gelden met het argument dat je niet hoeft te betalen om de bodem te veredelen, zolang je er waarde aan toevoegt (en het bij verkoop meer waard is). Eerlijke prijzen zijn binnen de coöperatie een functie van wat de aanbieder nodig heeft en de vrager zich kan veroorloven. Beide komen in de persoonlijke boekhoudingen (van inkomen en uitgaven) tot uitdrukking. Op het niveau van de coöperatie

worden de (interne) prijzen vastgesteld op basis van de goedgekeurde begrotingen. De prijzen die binnen de Buurderij worden betaald, kunnen dus afwijken van de prijzen die buiten de Buurderij worden betaald voor vergelijkbare producten of diensten. Binnen de Buurderij zijn de ‘sociale en ecologische externaliteiten’ in de prijzen opgenomen. Toch hoeft dat niet per se hogere prijzen te betekenen, omdat de rentevrije financiering en de werking van het CMN-systeem (dat geld ‘vooruit’ – op basis van inkomen in plaats van geleend geld – laat werken) de kapitaallasten in de prijsopbouw drukt. Eerlijke prijzen zijn van toepassing op alle bijdragen die de mensen binnen de Buurderij leveren, want het is een uitdrukking van een eerlijke ruil. De waardering voor de producten of diensten komt in de prijs tot uitdrukking. Producten en diensten die buiten het economisch systeem van de Buurderij worden verkocht, worden tegen marktconforme prijzen aangeboden.

Gebruik van kapitaal

De Buurderij maakt onderscheid tussen twee soorten geld: rentevrij geld uit inkomen en rentedragend kapitaal. De economie van de Buurderij draait op rentevrij geld en is erop gericht om het aandeel van rentedragend kapitaal te minimaliseren. Kapitaal staat ten dienste van de inkomensvorming uit arbeid, en niet ten dienste van kapitaalvermeerdering als doel op zich. Kapitaal wordt daarom niet opgepot. Voor zover rentedragend kapitaal wordt aangetrokken, gebeurt dat onder voorwaarden. Het kapitaal kan alleen gebruikt worden voor een project dat direct aan inkomensvorming bijdraagt. De duur van de lening, rentepercentage en aflossingsverplichtingen zijn op maat voor het doel van de lening. De kapitaalverschaffer heeft geen invloed op de beslissingen van de coöperatieraad.

De producenten en consumenten die deelnemen in de Buurderij zullen altijd maar voor een deel in het rentevrije systeem deelnemen. Mensen zullen nog steeds met een deel van hun geld aan gewone financiële instellingen verbonden zijn, bijvoorbeeld om te sparen of te beleggen (en rente of dividend te ontvangen) of om rentedragende leningen aan te gaan. Er is dus geen verbod op rentedragend kapitaal.

5.6 Burgerschap en burgerparticipatie

De Buurderij is gebaseerd op het mensbeeld dat mensen van nature zowel fysiek als spiritueel (lichaam, ziel en geest) zijn. Mensen zijn, binnen duidelijke kaders, zowel vrij als ook verantwoordelijk. De Buurderij biedt zo’n kader, en daarmee wordt de kloof gedicht tussen de calculerende burger die alleen zijn korte-termijneigenbelang dient (consument die zijn ‘rechten’ benadrukt) en de burger die de langetermijneffecten van zijn gedrag meeneemt in de beslissingen (‘plichten’ die de mens zichzelf oplegt). In de Buurderij wordt het burgerschap versterkt door ieder mens te laten participeren (op zijn eigen niveau) in het cultureel, sociaal en economisch leven. Iedereen draagt bij met zijn

eigen inbreng, iedereen heeft invloed en iedereen profiteert. Ieders bijdrage wordt zichtbaar gemaakt, waardoor het in het bewustzijn van elk mens komt (zelfbewustzijn) en in het collectieve bewustzijn. In het culturele leven door het optekenen van verhalen en het vastleggen van beelden. In het sociale leven door individuele plannen en begrotingen en de daaraan gekoppelde overlegstructuren (ondernemersraad, werknemersraad, bewonersraad en Vereniging van Vrienden), uitmondend in besluiten van de coöperatieraad. In het economisch leven door de interne handel (CMN-systeem) en de gezamenlijke waarde die daarmee wordt opgebouwd zichtbaar te maken. Doordat de bijdrage van iedereen zichtbaar en bewust is geworden, kan er waardering en financiële beloning tegenover staan. In de Buurderij gebeurt dat ook. Elk mens kan dan het eigenbelang bevatten dat hij/zij heeft bij het voorkomen van roofoverval op mensen (bijv. door overbelasting), ecologisch kapitaal en economische kapitaalsvoorraden. En mensen kunnen overeenkomstig dat begrip handelen. De mensen die dat niet doen, krijgen minder vrijheid, totdat ze de verantwoordelijkheid kunnen dragen van de vrijheid.

5.7

Besluitvorming in de Buurderij

De coöperatieraad komt maandelijks bij elkaar en beslist over strategische zaken zoals goedkeuring van de jaarplannen (inclusief begrotingen) van de leefgebieden en over het bestemmen van winsten en reserves en investeringen. Voorstellen mogen door alle leden van de raad worden ingebracht. Een voorstel is aangenomen als er geen zwaarwegende argumenten (meer) zijn om een voorstel tegen te houden. Binnen de goedgekeurde plannen en begrotingen hebben de ondernemers individueel en als collectief veel handelingsvrijheid om te beheren en verder te ontwikkelen.

De dagelijkse leiding van de Buurderij is in handen van de directeur. Onder zijn leiding vergaderen de vijf ondernemers iedere twee weken over lopende zaken. Deze vergadering functioneert als managementteam.

Iedere twee maanden vindt een bijeenkomst plaats voor alle bij de Buurderij betrokkenen. Deze bijeenkomsten worden bij toerbeurt door een van de vijf levensgebieden georganiseerd. De helft van de tijd wordt gebruikt om anderen te informeren over ontwikkelingen op het specifieke levensgebied, over vragen waar men voor staat en oplossingen die men daarvoor wil aanwenden. Deze collegiale consultatie zal de samenhang binnen de Buurderij bevorderen. De andere helft van de tijd wordt gebruikt om zaken die iedereen aangaan te bespreken. Tweemaal per jaar vindt onder leiding van de directeur een algemeen overleg met alle betrokkenen plaats: eenmaal als verantwoording over het gevoerde beleid, met een presentatie van de jaarcijfers, en eenmaal met de planning voor het volgende jaar als onderwerp.

Besluitvorming binnen de leefgebieden geschiedt op een wijze die binnen dat leefgebied zelf met de betrokkenen is overeengekomen.

Uitgangspunt van de Buurderij is dat majeure onderwerpen in beginsel geacht worden op collectief niveau te worden behandeld, tenzij anders overeengekomen. Van dit laatste kan bijvoorbeeld sprake zijn indien de lopende bedrijfsvoering om snelle actie vraagt.

Overigens zal een intern automatiseringsnetwerk alle betrokkenen systematisch informeren over ontwikkelingen die binnen de Buurderij van belang zijn. Deze vorm van intranet wordt verzorgd door de persoon belast met public relations, die is toegevoegd aan de centrale staf.

5.8 Herschikking van verhouding publiek en privaat

De Buurderij is zelfdragend, zelforganiserend en zelfproducerend. Het zijn de deelnemers van de Buurderij die hun eigen systeem ontwerpen, op basis van hun specifieke waarden en gewenste gedragingen. Hierachter zit de constructivistische notie dat mensen de wereld kunnen veranderen, door hun waarden en gedragingen te veranderen. In de Buurderij zijn waarden en gedragingen gericht op zorg voor mensen, dier en milieu. De overheid kan die zorg in vertrouwen aan de Buurderij overlaten. De overheid is kaderstellend als het gaat om de rechten en plichten van mensen ten opzichte van elkaar. Daarbinnen ontwikkelt de Buurderij een eigen identiteit. De overheid houdt toezicht of de Buurderij zich aan de wet houdt. Voor de Buurderij is de overheid ook van belang om de rechten en plichten tussen de mensen in de Buurderij en de mensen erbuiten te waarborgen. Want de Buurderij zal een bloeiende gemeenschap zijn, die in een wereld van 'schaarste' mogelijk mensen aantrekt die liever 'roven dan ruilen'.

Overigens dient hierbij opgemerkt te worden dat het concept van de Buurderij geheel nieuw is en niet past binnen bestaande wettelijke kaders. Dat betekent dat van de overheid verwacht wordt dat zij een ontwikkeling richting Buurderij gedooft en niet met inzet van bestaande wet- en regelgeving 'in de kiem smoort'.

In het economische domein zou de Buurderij gebaat zijn bij belastingheffing die volledig is gebaseerd op uitgaven, in plaats van op arbeid. Binnen het CMN-systeem is inning van BTW eenvoudig te realiseren, maar inning van inkomensbelasting is heel ingewikkeld, door de verscheidenheid aan 'contracten'. Voor de hele economie geldt overigens dat heffingen op uitgaven veel makkelijker te organiseren en te innen zijn. De zwarte markt van illegale arbeid en een cash geld-economie is daardoor overbodig. Veel minder verspilling van grondstoffen, vermijdingsgedrag en freeriding. Dus een pleidooi voor een verandering van de heffingsgrondslag (Budd, 2004).

De overheid vraagt van de Buurderij dat de financiën op orde zijn. De Buurderij wenst dat de overheid dat ook doet. Want belastingheffing is geen probleem, als je weet dat het belastinggeld goed wordt besteed. In de Buurderij wordt, net als in elk ander bedrijf, met een balans (kapitaal) en inkomsten- en uitgavenstaat gewerkt. Van de overheid mag ook verwacht worden dat er een balans is, en niet slechts een eenvoudige inkomsten- en uitgavenstaat (Monrobey, 2004).

In het economische domein zou de Buurderij gebaat zijn bij een overheid die zich terughoudend opstelt met het door middel van subsidies en fiscale instrumenten ingrijpen in de economie. Want herverdeling van inkomsten door de overheid is relatief duur, en het is arbitrair waar dat inkomsten terecht komt. De Buurderij laat zien dat private organisaties medeverantwoordelijk kunnen zijn voor het functioneren van de economie en een gelijkwaardige inkomensverdeling.

In de Buurderij wordt de wettelijke pensioenleeftijd losgelaten, want mensen hebben de vrijheid te kiezen wanneer ze willen pensioneren. Het pensioensysteem dat binnen de Buurderij wordt opgebouwd, is gekoppeld aan inkomensgenererende bezittingen, en is dus gebaseerd op solide investeringen. Er wordt geen geld gestoken in schijnbaar lucratieve financiële waarden. Dit vanwege de analyse dat die waarden gebaseerd zijn op speculatie, die allemaal vervelende bijeffecten hebben, zoals een groeiende kloof tussen arm en rijk, deflatie in de productieve economie (lagere prijzen), inflatie in de financiële economie, en netto een lagere koopkracht. (Budd, 2004 en Monrobey, 2004).

Sociale zekerheid, het vangnet voor mensen die niet kunnen werken, is een gedeelde verantwoordelijkheid van overheid, burgers en collectieven. De Buurderij biedt mensen die niet mee kunnen komen een vangnet, geeft ze zinvol werk op hun niveau en een gedeelte van het inkomen dat ze nodig hebben. De overheid verschaft ook een deel van het inkomen. De Buurderij verwacht van de overheid dat de medeverantwoordelijkheid die de Buurderij op zich neemt, wordt gewaardeerd en niet wordt gefrustreerd met overmatige betutteling.

De Buurderij die wij voor ons zien, is een "Leven in bedrijf".

Budd, C.H., Rare Albion (in voorbereiding), Centre for Associative Economics, London, UK, 2004.

Laszlo, E., The Creative Cosmos (A unified science of matter, life and mind), Floris Books, Edinburgh, UK, 1993.

Monrobey, H., Op weg naar een nieuwe gouden eeuw. Citizens-Multi-National Nederland, Zeewolde, NL, 2004.

Senge, P., The fifth discipline, The art and practice of the learning organization, New York, USA, 1990.

Stijkel, A., Extended brochure on postgraduate program 'Cocreation and Cocreation Sciences, International Institute for Inclusive Science, Foundation for Environmental Consciousness, 's-Graveland, NL, 2003.

Tideman, S.G., Designing an Economy that Works for Everyone, Based on the New Paradigm of Science, Adapted in 2004 from an article published in: Compassion or competition A Discussion on Human Values in Business and Economics, co-authored with H.H. the Dalai Lama, Asoka, 2000.

Wagemans, M.C.H., Van boerderij naar buurderij – Op zoek naar een nieuwe organisatievorm op het platteland', InnovatieNetwerk Groene Ruimte en Agrocluster, Den Haag, 2004.

Wilber, K., A brief history of everything. Shambala, 1996.

Zohar, D. and Marshall, I., Spiritual Intelligence – the ultimate intelligence. Uitg. Bloomsbury, London, UK, 2000.